

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ ÁLTAL AKKREDITÁLT NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-18/2020. számú ügyben
az esztergomi EMMI Speciális Gyermekotthoni Központ, Általános
Iskola és Szakiskolában tett látogatásával összefüggésben
(Előzmény ügy: AJB-3353/2019.)

*Előadó: dr. Rostás Rita
dr. Gilányi Eszter
Tóthné Kiss Klaudia*

Érintett szervek:

- Emberi Erőforrások Minisztériuma
- Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- EMMI Speciális Gyermekotthoni Központ, Általános Iskola és Szakiskola

2020.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-18/2020. számú ügyben**

Előadó: dr. Rostás Rita

Összefoglaló

A nemzeti megelőző mechanizmus 2019. szeptember 4-5-én az esztergomi EMMI Speciális Gyermekotthoni Központba látogatott. A 64 férőhelyes intézményben a látogatás napján 52 gyermek tartózkodott, az üres helyek feltöltése folyamatban volt. A 13 és 18 év közötti gyermekek életkoruk és osztályfokuk alapján vegyesen 8 csoportba voltak elhelyezve. A jelenlévő leányok száma egyetlen csoportban sem haladta meg az engedélyezett nyolc főt, de volt két olyan csoport, ahol nagyon magas volt a kettős szükségletű, egyszerre pszichés nehézségekkel és más fogyatékkal élő gyermekek száma. A viszonylagosan magas csoportlétszám, valamint az, hogy a gyermekfelügyelők és a gyermekvédelmi asszisztensek több mint felének hiányzott a szükséges szakképzése, továbbá kevesebb pszichológus, fejlesztőpedagógus és ápoló állt alkalmazásban, mint amennyit 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet létszámnormája előír, aggodalomra adott okot a gyermekek fejlesztése, nevelése, a tanulásban akadályozott, a pszichoszociális vagy más fogyatékkal élő lányok számára biztosítandó többletgondoskodás tekintetében.

Megfelelő tárgyi feltételek mellett, tiszta, rendezett körülmények között éltek a lányok. A gyermekek ellátását a látogatócsoport jónak ítélte meg, azt azonban kifogásolta, hogy az ételek a megengedett értéknél magasabb kalória- és sótartalmúak voltak.

A speciális gyermekotthon változatos programokat biztosított. A lányok foglalkoztatásának mikéntje összefüggésben volt a fokozatosság elvére épülő, egyre nagyobb fokú szabadságot biztosító motiváló rendszerrel. A belépőtől az önállóig (ötös szint) terjedő fokozatok átjárhatóak voltak. A lányok viselkedése, teljesítménye általuk is átláthatóan, igazságosan befolyásolta az elérhető fokozat szintjét. Az esztergomi Speciális Gyermekotthonban élő lányok jelentős része esélyként ítélte meg az otthonban eltöltött időt, értékelték, hogy gyakorlatot szerezhettek a házi munkákban, hálásak voltak a kapott figyelemért.

A panaszjog érvényesülését, a kapcsolattartás megvalósítását a látogatócsoport megfelelőnek találta. Ez utóbbit mutatta az is, hogy a 2019-es évben a látogatás idejéig elbocsátott gyermekek 42%-a családi környezetbe távozhatott, ami az otthon személyzetének a családi kapcsolatok helyreállításáért tett erőfeszítéseinek is köszönhető volt.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLIII. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) „célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól”.¹

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint valamennyi „részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében”.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (6) bekezdése értelmében 2015. január 1-jétől az alapvető jogok biztosa látja el a Jegyzőkönyv 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: NMM) feladatait, melynek teljesítése során, a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot panasz vagy beadvány hiányában is rendszeresen vizsgálja.²

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontjában biztosított jogkörében eljárva az NMM feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja. Az NMM látogatásainak hangsúlyos területe az otthont nyújtó ellátásban részesülő gyermekek jogainak védelme³. A gyermekek életkorukból adódóan, alacsony szintű jog- és érdekérvényesítési képességük miatt kiszolgáltatott helyzetben vannak, mely a gyermekvédelmi szakellátás keretében felnövekedő, és azon belül is a speciális szükségletű gyermekek esetében fokozottan érvényesül. A Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT) is hangsúlyozza, hogy „függetlenül attól, hogy milyen okból fosztották meg őket [a 18 évesnél fiatalabbakat] a szabadságuktól – a fiatalkoriúak életkorukból adódóan sebezhetőbbek, mint a felnőttek. Emiatt különös éberségre van szükség annak érdekében, hogy megfelelően védjék fizikai és mentális jólétüket.”⁴

A hatóságok által évi rendszerességgel a rendelkezéseimre bocsátott⁵ ellátotti adatok alapján látható, hogy 2018. dec. 31-én 21 153 gyermekről gondoskodtak a gyermekvédelmi szakellátás keretei között. Az ellátottak 15%-a gyermekotthonokban, az összes ellátott 1%-a, 207 gyermek központi fenntartású speciális gyermekotthonokban volt elhelyezve. A speciális gyermekotthonok zártabbak⁶ a többi gyermekotthonnál, éppen ezért működésüknek vizsgálata OPCAT szempontból különösen releváns. A speciális gyermekotthonokat több esetben is vizsgálta az ombudsman. A bánásmódot kifogásoló panaszokra indult vizsgálatok⁷ mellett átfogó, hivatalból indított,⁸ OPCAT szempontokkal kiegészített⁹ és utóvizsgálatok¹⁰ is folytak ilyen típusú gyermekintézményekben.

¹ Jegyzőkönyv 1. cikk.

² Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (továbbiakban: Ajbt) 39/A. § és 39/B. § (1) bekezdés.

³ Lásd: Ajbt 1. § (2) bekezdés a) pont.

⁴ CPT/Inf (99) 12, 20. pont.

⁵ „Annak érdekében, hogy a nemzeti megelőző mechanizmusok eleget tehessenek megbízatásuknak, a részes államok ... vállalják: a) hozzáférést biztosítanak valamennyi információhoz a szabadságuktól megfosztott személyek számáról a 4. cikk szerinti fogvatartási helyeken, valamint a fogvatartási helyek számáról és földrajzi helyéről;” Jegyzőkönyv 20. cikk a) pont.

⁶ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban Gyvt.) 81/A. §-a lehetővé teszi a gyermek személyes szabadságának korlátozását, nevelési felügyelet elrendelését.

⁷ Pl. AJB-3540/2011., AJB-2648/2015., AJB-130/2016., AJBH-159/2017. sz. jelentések.

⁸ Pl. AJB-4883/2009., AJB-3012/2012. sz., AJB-1201/2016. sz. jelentések.

⁹ AJB-704/2016. sz. AJB-705/2016. sz. jelentések.

¹⁰ Pl. AJB-545/2013., AJB-299/2019. sz. jelentések.

A 2019. év kiemelt vizsgálati szempontja a fogvatartott nők helyzete. Az esztergomi speciális gyermekotthon 64 tizedik életévét betöltött speciális¹¹ vagy kettős¹² szükségletű leány számára biztosít férőhelyet. Az NMM 2019. évi látogatási tervében szerepelt az esztergomi EMMI Speciális Gyermekotthoni Központ, Általános Iskola és Szakiskola (a továbbiakban: Speciális Gyermekotthon) látogatása.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. bekezdése értelmében a nemzeti megelőző mechanizmus Magyarország joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely olyan helyen látogatásokat folytathat, „*ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják személyes szabadságuktól*”. A Jegyzőkönyv alkalmazásában szabadságelvonást jelent egy személy elhelyezése olyan „*környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el*”.¹³

A gyámhatóság az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság¹⁴ szakmai véleménye alapján hozza meg azt a határozatot, amely alapján a nevelésbe vett¹⁵ gyermek számára a szükségletei által meghatározott gondozási helyként a központi fenntartású speciális gyermekotthont jelöli ki. Amennyiben egy gyermek a kijelölt gondozási helyről engedély nélkül távozik, az „*ellátást nyújtó – a gondozott gyermek esetében a gyermekvédelmi gyám haladéktalan értesítése mellett, vele együttműködésben – megkísérli felkutatni a tartózkodási helyét*”.¹⁶ A gyermek életkorától, állapotától függően haladéktalanul vagy 24 órán belül „*az ellátást nyújtó megkeresi az illetékes rendőri szervet az engedély nélkül eltávozott gyermek felkutatása érdekében. Egyúttal közli az engedély nélkül eltávozott gyermek személyes adatait, személyleírását, az azonosítására alkalmas jellegzetességeit*”.¹⁷ A rendőr előállíthatja azt a gyermeket, aki a „*gyermekotthonban történő elhelyezésének hatálya alól engedély nélkül kivonja magát*”.¹⁸

Ennek értelmében a Speciális Gyermekotthonban történő elhelyezés a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti szabadságelvonásnak minősül, melyre az NMM vizsgálati hatásköre kiterjed.

1.3. Az érintett alapvető jogok

- *A jogállamiság elve*: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés];
- *A kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma*: „Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgáltatásban tartani.” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés];

¹¹ Gyvt. 53. § (2) bekezdés b) pont: „speciális ellátást kell biztosítani ba) a súlyos személyiségfejlődési, érzelmi élet- és impulzuskontroll-zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermek (a továbbiakban együtt: súlyos pszichés tüneteket mutató gyermek), bb) a súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális viselkedésformákat tanúsító gyermek (a továbbiakban együtt: súlyos disszociális tüneteket mutató gyermek), bc) az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szert használó gyermek (a továbbiakban: pszichoaktív szert használó gyermek) számára;”

¹² Gyvt. 53. § (2) bekezdés c) pont: „különleges és speciális ellátást együttesen kell biztosítani a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermek (a továbbiakban: kettős szükségletű gyermek) számára.”

¹³ Jegyzőkönyv 4. cikk 2. bekezdés.

¹⁴ „Szakmai véleményt készít a nevelésbe vételi eljárás, illetve a gondozási hely megváltoztatására irányuló eljárás során, ha a gyermek gondozási helyeként a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság, illetve a gondozási hely megváltoztatását javasoló szerv vagy személy a központi speciális gyermekotthont javasolja.” Forrás: <https://szgyf.gov.hu/2-uncategorised/759-orszagos-gyermekvedelmi-szakertoi-bizottsag>

¹⁵ Vö.: Gyvt. 78. § (1) és (2) bekezdés.

¹⁶ NM Rendelet 86. § (1) bekezdés.

¹⁷ NM Rendelet 86. § (2) bekezdés.

¹⁸ Rtv. 33. § (2) bekezdés d) pont.

- *A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség biztosítása:* „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. ... Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (2), (4) és (5) bekezdés];
- *A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország ... az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, ... az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, ... segíti elő.” [Alaptörvény XX. cikk (1), (2) bekezdés].

1.4. Az alkalmazott nemzeti és nemzetközi jogforrások, iránymutatások

- Magyarország Alaptörvénye;
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.);
- 2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: Jegyzőkönyv);
- 2007. évi XCII. törvény a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: CRPD);
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (a továbbiakban: Gyvt.);
- 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről (a továbbiakban: Rtv.);
- 1991. évi LXIV. törvény a New Yorkban 1989. november 20-án kelt, a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: Gyermekekjogi Egyezmény)
- 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (a továbbiakban: NM rendelet)
- 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról (a továbbiakban: EMMI rendelet)
- A kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság sztenderdjei. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015 (a továbbiakban: CPT/Inf)

1.5. A látogatás módszere

Az előre be nem jelentett látogatás¹⁹ résztvevői a következő módszereket alkalmazták:

- helyszíni iratbetekintés, dokumentumok bekérése, másolatok, fényképek készítése;²⁰
- az elhelyezés körülményeinek megtekintése („intézménybejárás”), a mérések és fotók fókuszpontjai:
 - épületek, helyiségek felszereltsége, állapota, alkalmassága,
 - élelmezés mennyisége és minősége,

¹⁹ Lásd: Guidelines on national preventive mechanisms, United Nations CAT/OP/12/5. 25. pont.

²⁰ Vö.: Ajbt. 39/B. § (2) bekezdés.

- egészségügyi, mentálhigiénés ellátás, személyes higiéné biztosítása;
- személyes meghallgatások, félig strukturált interjúk felvétele bizalmas körülmények között a gyermekekkel, a személyzet tagjaival és az intézmény vezetésével;²¹
- a gyermekek és munkatársak viselkedésének, kommunikációjának a megfigyelése.

A meghallgatások és megfigyelések kérdéskörei:

- bánásmód általában, illetve
 - a bekerülést követő időszak esetleges különös szabályai,
 - előfordul-e az intézményen belül további személyes szabadságkorlátozás,
 - konfliktuskezelés, fegyelmezés és jutalmazás gyakorlata,
 - a kábítószer-probléma kezelése;
- foglalkoztatás, oktatás,
 - speciális egyéni és csoportos fejlesztések;
- kapcsolattartás
 - a vérszerinti szülőkkel,
 - a gyermekvédelmi gyámokkal;
- panaszkezelés.

Az NMM a vizsgálata során 37 gyermeket és 19 alkalmazottat hallgatott meg.

1.6. Szankció tilalma

A Jegyzőkönyv szerint „*semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.*”²²

1.7. A látogatás időpontja: 2019. szeptember 4-5.

1.8. A látogatás résztvevői

Látogatásvezető:	Dr. Rostás Rita pszichológus, pedagógus
A látogatócsoport tagjai:	Dr. Fliegauf Gergely pszichológus Dr. Gilányi Eszter jogász, pszichológus Tóthné Kiss Klaudia pszichológus
Eseti szakértő:	Dr. Máté Mónika gyermekpszichiáter, pszichiáter szakorvos

2. A tényállás és megállapítások

2.1. Az intézmény alapadatai, korábbi ellenőrzések

A Speciális Gyermekotthon alapító okirata – az emberi erőforrások minisztere által 2016. június 15-én jóváhagyott módosítását követően – 2016. július 1-jétől hatályos. A „közös igazgatású többcélú gyermekvédelmi intézmény”²³ esztergomi székhelyéhez 3 telephely tartozik. A székhelyen 64 speciális és kettős szükségletű leány, Kalocsán és Zalaegerszegen hasonló szükségletű fiúk számára biztosítanak 48-48 férőhelyen ellátást, a harmadik telephely egy kalocsai sporttelep. A látogatás csak a székhelyintézmény vizsgálatára terjedt ki.

²¹ Vö.: Ajb. 39/B. § (3) bekezdés c) pont.

²² Jegyzőkönyv 21. cikk.

²³ Alapító okirat 6.1.1. pont, a köznevelési intézmény típusa.

Az 1983. január 1-jén alapított, Esztergom, Budai Nagy Antal utca 28. székelyen működő költségvetési szerv az Emberi Erőforrások Minisztériuma irányítása alá tartozik. A fenntartói feladatokat és az átruházott irányítási hatásköröket a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: SZGYF) látja el.

A Speciális Gyermekotthon alaptevékenységei között megtalálható a speciális és kettős szükségletű gyermekek számára az otthont nyújtó ellátás és az utógondozás biztosítása, a nevelésbe vett gyermekek nappali rendszerű általános iskolai nevelése, oktatása, illetve a különleges bánásmódot igénylő, sajátos nevelési igényű, enyhe fokban értelmi fogyatékos, egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek integrált, nevelése, oktatása és szakiskolai nevelés-oktatás²⁴. A látogatás idején a szakiskolai képzés szünetelt, a középiskolások a Burattino Általános és Középiskola, Gyermekotthon diákjai. Képzésük helyben folyt, a szakiskolai bizonyítványt vizsgáztatásuk után a képzőintézmény állította ki.

A 2016. július 30-án kelt, és az SZGYF főigazgatója által szeptember 30-án jóváhagyott Szervezeti és Működési Szabályzat (a továbbiakban: SZMSZ) szerint az intézményvezető felett a munkáltatói jogkör gyakorlója az SZGYF főigazgatója.²⁵ Az intézményvezető akadályoztatása esetén az intézményvezető-helyettes, a székhelyen működő gyermekotthon vezetője helyettesíti őt. A gyermekotthon önálló szervezeti egységként működik a gyermekotthon vezetőjének irányításával. „A feladatok teljesítésének szakmai elvárásait a gyermekotthon helyi Szakmai Programja”²⁶ fogalmazza meg.”²⁷ Az oktatási-nevelési feladatokat a Gyermekotthonban működő általános iskola és szakiskola látja el az iskolavezető irányítása alatt.

Az esztergomi gyermekotthon nevelési, gondozási feladatait 2 szakmai egységében 4-4 csoportban végzi, az egységeket szakmai vezető irányítja. Mindegyik csoport 8-8, a Speciális Gyermekotthon összesen 64 leány számára biztosít férőhelyet.

A látogatással megegyező időben zajlott előre tervezetten a Komárom-Esztergom megyei Főügyészség évi törvényességi ellenőrzése, melyet az intézményben jelenlévő ügyész a feletteseivel és az otthon vezetőjével történt egyeztetést követően felfüggesztett, és a látogatást követő napokra halasztott. Az NMM ismételten, ezúton is kifejezi köszönetét a Komárom-Esztergom megyei Főügyészségnek a rugalmas hozzáállásáért.

Az ügyészség 2018. évi törvényességi ellenőrzése „során feltárt kisebb jelentőségű jogszabálysértések” miatt a megyei főügyész-helyettes 2018. október 1-jén kelt, T.Fk.2149/2018/2-III. iktatószámú levelében jelzéssel élt. Kifogásolta, hogy nem biztosítanak gyermekenként 3 váltás ágyneműt, valamint hogy egyes gyermekek esetében a kapcsolattartási napló és az egyéni gondozási nevelési terv vezetése hiányos volt. Az észrevételezett ügyeket a 2018. október 25-én kelt V/665-3/2018/1181. iktatószámú Intézkedési terv szerint orvosolták.

2018. január 16-án a Komárom-Esztergom megyei Kormányhivatal tartott helyszíni ellenőrzést. A február 9-én kelt KE/016/42-7-6/2018. iktatószámú határozatában felszólította a gyermekotthont, hogy a biztonsági elkövetőben megsérült panelt javíttassa meg, valamint gondoskodjon róla, hogy az NM rendelet 1. számú mellékletének megfelelő vonatkozó létszámnormáit tartsa be. Az intézmény vezetője 2018. április 16-án kelt V/35-5/2018/1181. iktatószámú válaszlevelében a hiányok megszüntetéséről nyilatkozott, melyet a Komárom-Esztergom megyei Kormányhivatal elfogadott, a hatósági ellenőrzést lezárta.

Az alapadatokkal, az ellenőrzésekkel kapcsolatosan alapvető joggal összefüggő visszáságra utaló körülményt az NMM nem észlelt.

2.2. Az ellátottak köre

²⁴ Alapító okirat 4.3. pont, SZMSZ 3. pont.

²⁵ SZMSZ III. fejezet 1.1. pont. 7. old.

²⁶ Lásd: <https://esztgyo.hu/szakmai-program/>.

²⁷ SZMSZ III. fejezet 1.1. pont. 7. old.

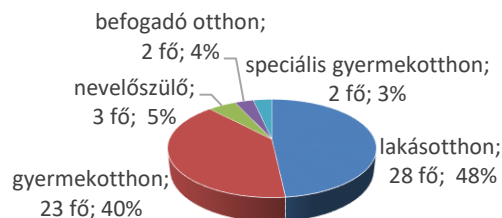
A látogatás kezdetekor az otthonban 52 gyermek tartózkodott, három leány engedély nélkül volt távol, kettő javítóintézeti nevelésre volt ítélve, egyet szabadságra engedtek el, vagyis 58 férőhely volt betöltve. A látogatás hetében várták még hét gyermeknek érkezését, számukra a befogadó nyilatkozatot már elküldték. Ezt követően szinte teljes feltöltöttség alakul ki, a 64 férőhelyen 65 leány lesz, de közülük kettő továbbra is a javítóintézetben fog élni.

2.2.1. Bekerülés az otthonba

Központi fenntartású speciális gyermekotthonokba való elhelyezést megelőzően a szakellátásban lévő gyermekek gyámjai kezdeményezik a gondozási helyek megváltoztatását, amennyiben úgy ítélik meg, hogy az adott környezetben nem kellően biztosított a gyermek fejlődése. Ha jelzésük a területi, majd az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság vizsgálata alapján indokolt, a gyámhivatal határozatot hoz az elhelyezésről. Az otthonba kerülésig gyakran több hónap telik el, a várakozó lista jelentős, a látogatás idején is hozzávetőlegesen 30 főt tartalmazott. Létezik azonban sürgősségi befogadás is, amikor nem a várólistáról töltik fel a helyeket, hanem egy fokozottan veszélyeztetett gyermek számára biztosítják azonnal – szükség esetén titkosan – az elhelyezést. Ilyen ok lehet például az, ha egy kábítószerfogyasztó leánynál felmerül a túladagolás veszélye, vagy attól tartanak, hogy a prostitúció áldozatát a családja vagy a „barátja” külföldre szökteti. Amennyiben éppen teltház van, a gyakorlat szerint az SZGYF ad engedélyt ideiglenesen a létszám bővítésére.

A 2019-es évben 27 gyermek került befogadásra. A szeptember 4-én az otthonban ellátásban lévő gyermekek előtörténetét áttekintve látható, hogy a gyermekek szinte kizárólag gyermek vagy lakásotthonból kerültek az intézménybe.

1. ábra. A központi speciális gyermekotthonban 2019. szept. 4-én nevelésbe vett gyermekek (N=58 fő) gondozási helye a bekerüléseket megelőzően

Az otthonba történő bekerüléskor az egészségügyi szakszemélyzet az egészségügyi szobában fogadja az új lakókat, ahol részletes állapotfelmérés történik, és lehetőség van fertőtlenítésre. A körültekintő vizsgálat során nagy hangsúlyt fektetnek az esetleges külsérelmi nyomok rögzítésére. Pontos személyleírást jegyeznek le, önkitöltős kérdőívvel felméri az előzményeket. Vér- és vizeletvétel alapján rutinszerűen hepatitisz szűrést és terhességi tesztet végeznek. Orvosi vizsgálatra a befogadás napján vagy másnapján kerül sor. Az állapotfelmérés után az egészségügyi részlegről a befogadott gyermekek – hacsak nincs orvosi indoka az elkülönítésnek – azonnal a véglegesnek szánt csoportjukba kerülnek.

Az intézményvezető a pszichológussal közösen állapítja meg a gyámhivatalok határozatait, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok elhelyezési javaslatait, az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság összegző véleménye alapján, hogy melyik csoporthoz tartozzon az érkező. Az elhelyezést a gyermekek pszichés állapota, problémacsoportja, életkora, osztályfoka egyaránt befolyásolja.

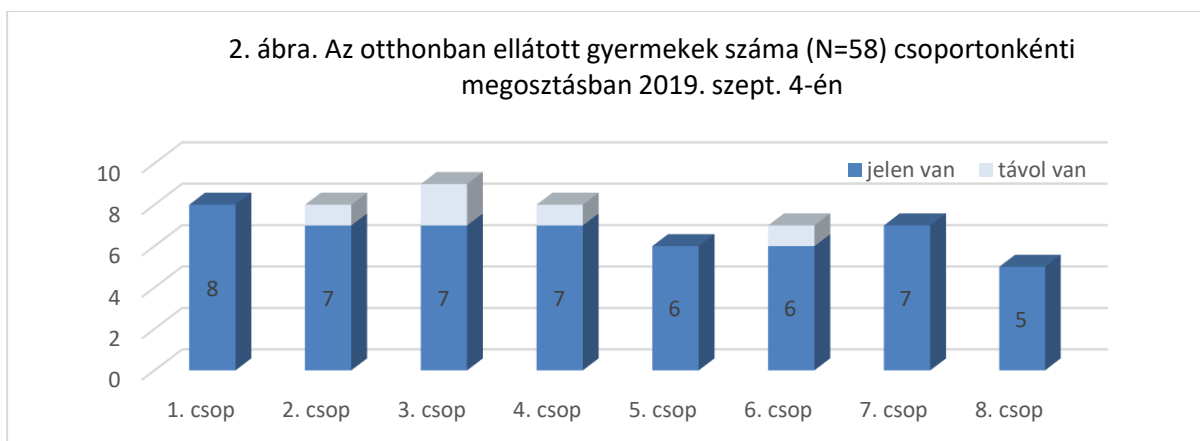
A csoport nevelői személyes beszélgetéseket folytatnak az újonnan bekerültekkel, átbeszéljük a házirendet, a szokásokat, gondoskodnak róla, hogy megismerjék a csoportba tartozó többi gyermeket, a fizikai környezetet. A befogadást követő egy hónapban a lányok

csak felnőttek jelenlétében mozoghatnak a csoport területén kívül, szabadlevegőn az udvaron tartózkodhatnak, az otthont kivételesen és csak felnőtt kíséretében hagyhatják el. A bekerülést követő egy hónapon belül a csoport nevelője elkészíti az Egyéni gondozási-nevelési tervet, melyet általában – a véletlenszerűen kiválasztott és átnézett 11 dokumentumból 10 esetben – a gyermek is aláírt. A terv elkészítésében az intézmény egyik pszichológusa minden esetben közreműködött, gyakran az egészségügyi személyzet, az iskolai osztályfőnök és a gyermekfelügyelők is részt vettek aláírásukkal igazoltan a tervezésben. Valamennyi gondozási tervben fel volt tüntetve, hogy a gyermekvédelmi gyámot is bevonták a közreműködésbe, de egyetlen egy olyan tervezet sem volt az átnézettek között, melyet a gyám aláírt volna. Hasonlóan a szülők sem írtak alá egyetlen átnézett dokumentumot sem, bár 5 esetben azt jelezték a készítők, hogy őket is bevonták a tervezésbe. Fontos lenne, hogy az Egyéni gondozási-nevelési tervek széles körű egyeztetést követően, a gyermek életében meghatározó személyek – nevelők, gyámok, szülők – bevonásával alakítsák ki. A tényleges közreműködést, az együttműködést, a tervezet megismerését, annak aláírása bizonyítja.

Az otthonba való bekerüléssel kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszáságra utaló körülményt az NMM nem észlelt. Felhívja azonban a figyelmet arra, hogy helyezzenek nagyobb hangsúlyt a gyermek nevelésében fontos személyek együttműködésére, illetve ennek a dokumentálására.

2.2.2. A gyermekotthon csoportjai

A speciális gyermekotthonban a Gyvt. 53. § 2. bekezdés b) pontja szerint „*speciális ellátást kell biztosítani ba) a súlyos személyiségfejlődési, érzelmi élet- és impulzuskontroll-zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermek (a továbbiakban együtt: súlyos pszichés tüneteket mutató gyermek), bb) a súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális viselkedésmódot tanúsító gyermek (a továbbiakban együtt: súlyos disszociális tüneteket mutató gyermek), bc) az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szert használó gyermek (a továbbiakban: pszichoaktív szert használó gyermek) számára; c) különleges és speciális ellátást együttesen kell biztosítani a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermek (a továbbiakban: kettős szükségletű gyermek) számára*”. Az NM Rendelet 126. § (5) bekezdése meghatározza, hogy a „*speciális gyermekotthonban összesen legfeljebb 40 fő, de csoportonként legfeljebb 8 fő*” helyezhető el. Az egyik szakmai egységbe 33, a másikba 25 leány tartozott. Az 2. grafikonon látható, hogy a jelenlévő gyermekek száma egyik csoportban sem haladta meg az engedélyezett 8 főt.

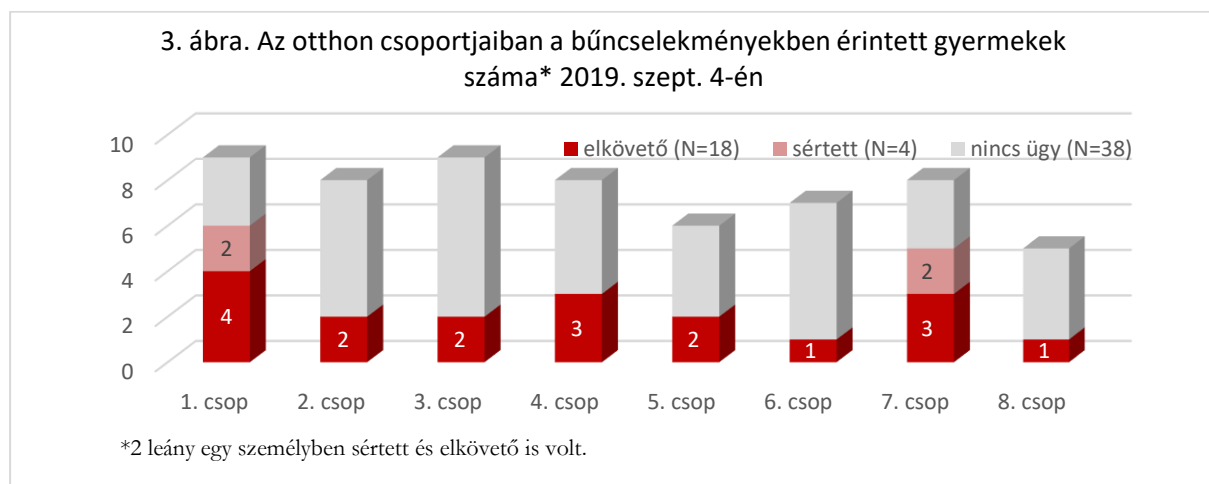
Az 5 távol lévő gyermek közül kettőt javítóintézeti nevelésre ítélték, 2 engedély nélkül távozott, 1-et szabadságra engedtek. A javítóintézetben a 2 és 4-es csoportból volt 1-1 leány távol, vagyis a 3. csoport az engedély nélkül távollévő gyermekek visszaérkezésekor túltöltötté válik.

2019-es évben összesen 6 leány távozott el engedély nélkül. Volt köztük, aki csupán egy napot, és volt, aki összesítve egy félévet is a falakon kívül töltött, a távollétek időtartamát az alábbi 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat. A 2019. évben engedély nélkül eltávozott gyermekek száma a távollét időtartama szerint			
időtartam	1 nap	27 nap	150-200 nap
gyerekek száma	1	2	3

A három hosszú időn keresztül az intézeten kívül tartózkodó lány közül kettő a látogatás alkalmával sem volt jelen, egy pedig éppen a látogatás 1. napján tért vissza saját elhatározásából.

A gyermekotthonban ellátott gyermekek egy részénél a beilleszkedési zavar, az antiszociális viselkedés bűncselekmények elkövetéséhez is vezethetett. Az esztergomi gyermekotthonban elhelyezett lányok harmada (18 fő) ellen indult eljárás bűnelkövetés miatt, 4 lány pedig bűncselekmények sértettje volt, köztük kettő egy személyben volt sértettként és elkövetőként is azonosítva. Az otthon mind a nyolc csoportjában voltak bűnelkövetéssel vádolt lányok, a 3. grafikon mutatja be, hogy a csoportokban miként oszlott meg a számuk.

Az otthon mindkét szakmai egységének pedagógiai programja úgy rendelkezik, hogy az „előzetesen antiszociális cselekményeket együttesen elkövető növendékek elhelyezése külön csoportokba indokolt.”²⁸

Valamennyi sértett ügye, és a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítottak eljárásainak harmada folyamatban volt a látogatáskor. A lezárt esetek általában felfüggesztett büntetéssel, vagy próbára bocsátással zárultak. A bűncselekmények között vagyon vagy személy elleni erőszakos, prostitúcióval, kábítószer használattal összefüggőek egyaránt megtalálhatóak voltak. A személyzet meglátása szerint az utóbbi időben a gondozottak körében növekedett a közfeladatot ellátó személy – általában az előző gondozási hely munkatársa – elleni erőszak miatt indult eljárás.

Az otthon szakmai egységei között nem közlekedhettek a gondozottak szabadon. A csoportjaikat azonban felnőtt kíséretében vagy engedélyével önállóan elhagyhatták.

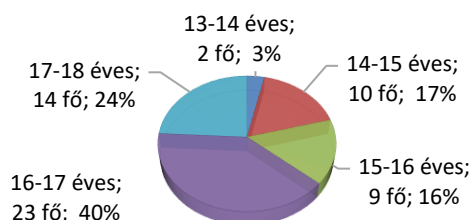
A csoportok beosztása az otthonban tartózkodás alatt nem teljesen állandó, előfordulhat, hogy egy-egy gyermeket áthelyeznek egyik csoportból a másikba, de mind a gyermekek, mind a személyzet úgy nyilatkozott, hogy csak ritkán, kivételesen fordul ilyen elő. A nevelők

²⁸ Szakmai program, I. és II. számú szakmai egység, III. 3. alfejezet, 8. és 38. oldal. <https://esztygo.hu/szakmai-program/>; https://www.kir.hu/KIR2_INFO/pub/Index/102243

hangsúlyozták, hogy céljuk a csoportokon belül a kötődés kialakítása, fenntartása a lányok között.

Speciális gyermekotthonba a „12. életévét - kivételesen indokolt esetben 10. életévét – betöltött”²⁹ gyermekeket lehet elhelyezni a jogszabály szerint. 12 évesnél fiatalabb gyermeket még nem neveltek az esztergomi Gyermekotthonban. A látogatás napján a legfiatalabb gyermek 13 éves és 2 hónapos volt. Az alábbi 4. kördiagram mutatja az otthonban nevelt lányok életkori megoszlását.

4. ábra. A speciális gyermekotthonban ellátott gyermekek (N=58) életkori megoszlása 2019. szeptember 4-én

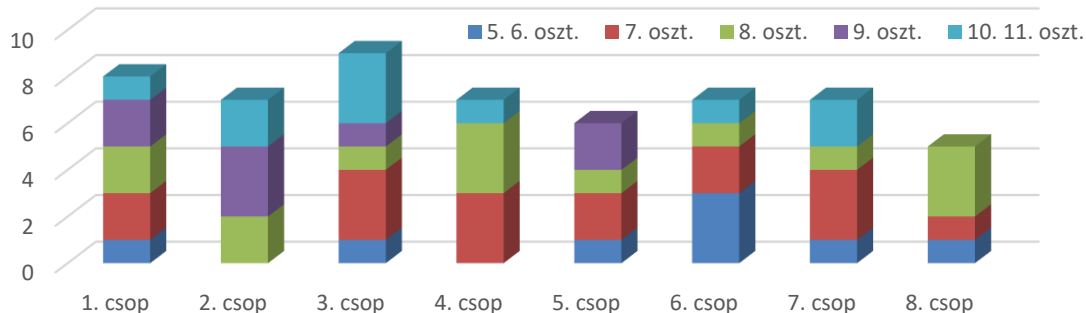

Az otthonba utalt gyermekek csupán 1/5-e fiatalabb 15 évesnél, 2/3-uk idősebb 16 évesnél. Az átlagéletkor 16 év 1,5 hónap. A meghallgatott nevelők munkájuk eredménytelenségét gyakran éppen abban látták, hogy a gyerekek késői életkorban érkeznek. A nagykorúsághoz közelítve a nevelés az életkor miatt, és a rövidebb rendelkezésre álló idő miatt is nehezebb.

Az alapító okirat lehetőséget biztosít utógondozói³⁰ ellátás biztosítására, azonban sem a látogatás idején, sem több évre visszamenően nem élt utógondozott leány az otthonban.

Életkoruk alapján általános és középiskolás korosztályhoz tartoznak az otthonban ellátottak. Korábbi életformájukból származó szocializációs hiányuk sok esetben iskolai elmaradást is eredményezett. Előfordul, hogy funkcionális analfabéta is található lányok között bekerüléskor. Egyénre szabott fejlesztésekkel igyekeznek a hátrányokat ledolgozni. A jól teljesítők félév alatt is elvégezhetnek egy-egy osztályt. A nappali rendszerű általános iskolai nevelés-oktatás mellett, integrált oktatás, felnőttképzés is folytatható³¹ az intézményben. Minden ellátottnak kötelező részt vennie az oktatásban. Az 5. grafikonon azt mutatja, hogy az egyes csoportokban élő lányok hányadik osztályba voltak beiskolázva.

5. ábra. Az egyes csoportokba tartozó gyerekek (N=56) osztályfokok szerinti besorolása 2019. szept. 4-én

²⁹ NM rendelet 126. § (1) bekezdés.

³⁰ Alapító okirat 4.3.2. pont.

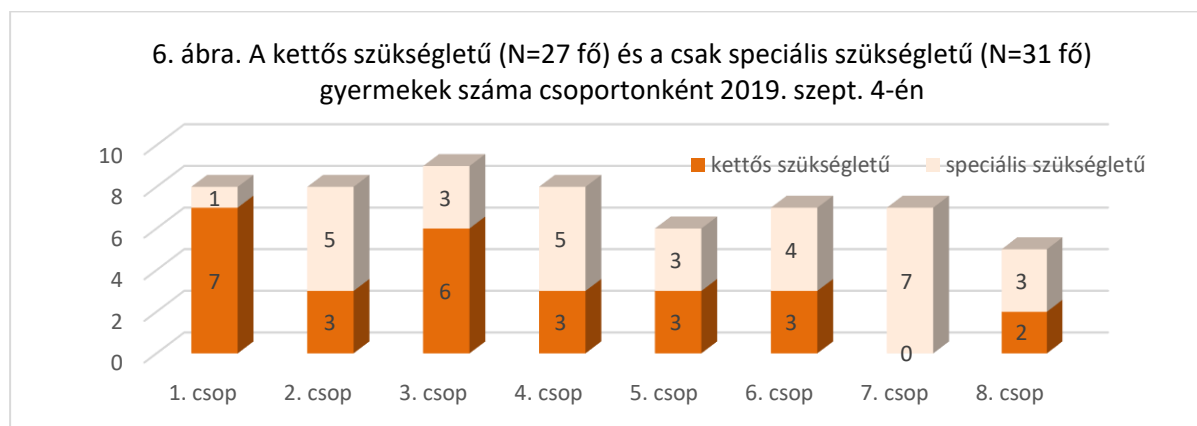
³¹ Alapító okirat 4.3.4., 4.3.5., 4.3.6. pont..

A csoportok ebből a szempontból nem közelítenek a homogenitás felé. Három-három csoportban 3 illetve 4, míg két csoportban 5 különböző osztályfokú tanuló volt elhelyezve. Az egyes osztályok létszáma 7 és 11 között változott a 2019-20-as tanévben. A 4-6. és a 10-11. osztályt összevontan indították (a 4. osztályos tanuló már megkapta a befogadó nyilatkozatot, de a látogatás idejéig nem érkezett még meg, ezért nem szerepel a táblázatban). Annyi 7. és 8. osztályos tanuló volt, hogy ezeket megbontották, a) és b) osztályt alakítottak ki. Az osztályokat az 1. és 2. szakmai egységben elhelyezett lányok vegyesen látogatják.

A növendékek beiskolázásával kapcsolatosan a látogatócsoport alapvető joggal összefüggő visszáságra utaló körülményt nem tapasztalt.

2.2.3. Ellátottak a szükségletük szerint

Az otthonba utalt gyermekekről az illetékes megyei szakértő bizottságok megállapították, hogy speciális szükségletűek, és javasolták a központi speciális otthonban való elhelyezést, melyet az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság is megerősített. A speciális szükséglet fennállása mellett a gyermekek közel felénél a különleges szükséglet is megállapításra került, a lányok 46,55%-a kettős szükségletű. Az NM Rendelet 126. § (5a) bekezdése szerint csoportonként „2 fő kettős szükségletű gyermek helyezhető el”, melytől kizárólag a gyermekek érdekében lehet eltérni. Az otthon szakmai programja az NM Rendelettel összhangban szintén csoportonként maximum 2 kettős szükségletű gyermek elhelyezését engedélyezi. Az otthonban a látogatáskor jelenlévő 27 kettős szükségletű gyermek csoportonkénti elhelyezését az alábbi 6. grafikonon tünteti fel.

Láthatóan csak a 7-es és 8-as (még nem teljesen feltöltött) számú csoport felel meg a jogszabály követelményének, további négy csoportban csupán eggyel lépik túl a megengedett létszámot, de az 1. és a 3. csoportban jelentősen több kettős szükségletű gyermeket helyeztek el. A jogszabály lehetőséget ad kettős szükségletű gyermekek elhelyezése esetén a csoportok létszámának csökkentésére³², ezzel azonban nem éltek, és a nevelők elmondása szerint nem is szokott ilyen gyakorlat előfordulni.

Amennyiben a csoportokban magas a kettős szükségletű, egyszerre pszichés nehézségekkel és más fogyatékossgal élő gyermekek száma, akkor nem biztosítható számukra többletgondoskodás, nem jut rájuk több személyre szabott figyelem a személyzet részéről. Az alacsonyabb csoportlétszám a közösségen belül nagyobb nyugalmat biztosíthatna, csökkenthetné az egyes gyermekekre ható stresszforrást. A kettős szükségletű gyermekek magas száma egy-egy csoporton belül ellentétes a CRPD elvárásával,³³ veszélyezteti az elhelyezett gyermekek vonatkozásában az esélyegyenlőség

³² NM rendelet 126. § (5a) bekezdés.

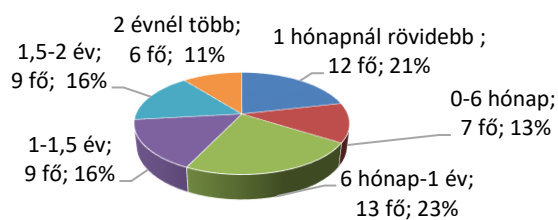
³³ „A részes államok minden szükséges intézkedést meghoznak, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek számára más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását.” „Minden, a

biztosítására irányuló külön intézkedések megvalósulását, aggodalomra ad okot a szükséges védelem és gondoskodás biztosítása szempontjából.

2.2.4. Az otthonban töltött idő, kikerülés az otthonból

A látogatás alatt a Speciális Gyermekotthonban nevelkedő lányok átlagosan 10,8 hónapja kerültek befogadásra. Voltak, akik a látogatócsoporttal egy napon érkeztek, és volt, aki már 2 éve és 4 hónapja az otthonban kapott ellátást. A 7. kördiagram ábrázolja az otthonban eltöltött időt.

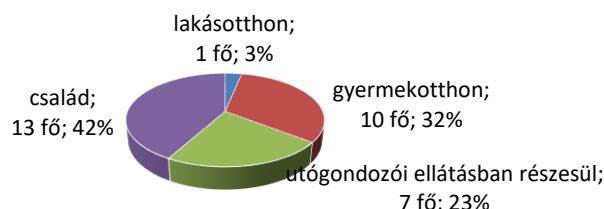
7. ábra. A központi speciális gyermekotthonban 2019. szept. 4-én ellátott gyermekek (N=56 fő) a gyermekotthonban való tartózkodásának ideje

A látogatás idején az Esztergomban nevelt gyermekek harmada félévnél kevesebb időt töltött el az otthonban. A lányok ötöde viszont két évnél régebben került az otthonba, annak ellenére, hogy a Gyvt. csak kivételesen indokolt esetben ad lehetőséget a két évnél hosszabb időtartamú speciális gyermekotthoni ellátásra ugyanazon a gondozási helyen.³⁴ A meghallgatott lányok között is volt, aki arról számolt be, hogy nagykorúsága előtt nem fog kiköltözni, így több mint két évet fog az otthonban tölteni.

Az otthonban a 2019-es évben a látogatás idejéig 31 leány gondozása szűnt meg. A 8. ábrán tekinthető meg, hogy távozásuk után hova kerültek.

8. ábra. A központi speciális gyermekotthonból 2019. 01.01-09.01. között elbocsátott gyermekek (N=31 fő) további gondozási, ellátási helye

Az otthonból elbocsátott leányok több mint a fele továbbra is gyermekvédelmi szakellátott maradt. Távozásuk után a lányok egyharmada gyermekotthonban élt tovább, voltak, akiknek továbbra is fennmaradt speciális szükségletük, és csak gondozási helyet váltva egy másik speciális gyermekotthonba kerültek, és voltak, akiknek állapota jelentős javulást mutatott. Az eltávozott lányok közel negyede nagykorú lett, és utógondozói ellátás keretében támogatták az életkezdését. Öröndetes, hogy a lányok jelentős részénél sikerült a családi kapcsolatokat úgy fenntartani, erősíteni, hogy kikerülésük után családjukhoz kerülhettek.

fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.” CRPD 7. cikk (1), (2) bekezdés.

³⁴ Lásd: Gyvt. 58. § (3) „A speciális gyermekotthonban, a speciális lakásotthonban vagy a gyermekotthon speciális csoportjában a gyermek teljes körű ellátásának időtartama ugyanazon a gondozási helyen nem haladhatja meg a két évet, kivéve a (4) bekezdésben foglaltakat. (4) A speciális gyermekotthonban, a speciális lakásotthonban vagy a gyermekotthon speciális csoportjában a gyermek teljes körű ellátásának időtartama kivételesen indokolt esetben, a) a gyermek terápiájának, a tanítási évnek vagy a gyermek képzésben való részvételének a befejezésére tekintettel, legfeljebb egy évvel meghaladhatja a két évet, vagy b) a speciális szükséglet fennállásáig meghosszabbodhat.”

Az otthonból való elbocsátással kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszaságra utaló körülményt nem észlelt a látogatócsoporthoz.

2.3. Személyi feltételek

A „fiatalkorúak gondozása különleges erőfeszítéseket igényel azért, hogy csökkenteni lehessen a hosszú távú szociális beilleszkedési zavarok veszélyét. Ehhez pedig multidiszciplináris megközelítésre van szükség, amely többféle szakember tudásából táplálkozik...”³⁵ A Speciális Gyermekotthon esztergomi székhelyén 84 személy dolgozott, közülük 14-en az iskolai képzéshez kapcsolódtak. A munkavállalók végzettsége sokszínű, tanítók, tanárok, hitoktatók, szociál- és gyogyepedagógusok, ápolók, pszichológusok, gyermek- és ifjúsági felügyelők, pedagógiai asszisztensek, valamint művelődésszervező és tánc- és drámapedagógus végzettséggel rendelkező is találhatóak közöttük.

Az otthonban foglalkoztatottak kétharmada nő, melyet indokol, hogy csak lányok helyezhetők el az intézményben. Arra azonban tudatosan figyeltek, hogy valamennyi csoporthoz tartozzanak férfi munkatársak, a csoportok felében kettő is volt. Arra is törekedtek, hogy a csoportokhoz beosztott két nevelő egyike férfi legyen, ami eddig 6 csoport esetében valósult meg. A nyolc éjszakai gyermekfelügyelő fele is férfi, az éjszakai éberügyelet beosztásakor figyelemmel vannak rá, hogy mindkét nem jelen legyen minden éjszaka.

Az iskolai pedagógusok negyede is férfi, vagyis az otthonban elhelyezett gyermekek előtt a női és a férfi szerepminta egyaránt jelen volt.

A munkavállalók, köztük nevelők és gyermekfelügyelők egy része vállaltan roma származású volt, amit fontosnak tartottak a lányok szocializációja, esetleges roma identitásuk alakulása miatt. Szintén jó gyakorlatként kiemelendő, hogy egyáltalán nem alkalmaztak rendészeket, egyetlen olyan munkatársuk volt, de ő sem rendész pozícióban, aki alapfokú büntetés-végrehajtási tanulmányokat folytatott. Továbbá példa értékű az is, hogy a portások és gépkocsivezetők között is voltak, akik gyermek- és ifjúsági felügyelő képzéssel rendelkeztek.

A CPT kiemeli, hogy a „fiatalkorúak felügyelete és gondozása különösen nagy kihívásokat támasztó feladat. Gondosan kell megválogatni azokat a munkatársakat, akiket erre a feladatra jelölnek ki, (...) olyan emberekre van szükség, akik elkötelezettek a fiatalokkal való munka iránt, és képesek arra, hogy útmutatást adjanak, és motiválják a rájuk bízott fiatalkorúakat”.³⁶ A munkatársak kiválasztását minden esetben előzetes beszélgetés, az intézmény bemutatása előzte meg. Sajnálattal említették, hogy mióta megszűnt a városban a szociálpedagógia szakos hallgatók képzése, azóta nem jellemző, hogy az intézményben végzett gyakorlatuk során az otthon működtetésében, az ellátottakkal való foglalkozásokban résztvevő, már megismert jelentkezők közül válogathatnak.

A Speciális Gyermekotthonban a vezetők, a növendékügyi feladatokat végzők és a gyermekvédelmi ügyintézők létszáma megfelel az NM rendelet³⁷ létszámminimumra vonatkozó előírásának. A gyermekek rendőrségre, tárgyalásra kísérése általában a növendékügyi munkatársainak a feladata, akik többféle pedagógus végzettséggel rendelkeztek. A csoportok nevelői fele-fele arányban rendelkeznek pedagógus (pl. tanár, tanító) és társadalomtudományi (szociálpedagógus) képzési területről származó szakképzéssel. Heti 30 órát töltenek el a gyerekek között. A beosztásuk változó volt, gyakran kettőtől hatig vagy este 10-ig, néha 8-ig tartott a munkaidejük. A szombati munkavégzés helyett szabadnapot biztosítottak, a vasárnapokra túlórárt fizettek. A túlórák száma tervezhető, általában havi 2 vasárnapi munkavégzéssel kell számolnia a csoportok személyzetének.

³⁵ CPT/Inf (99)12, 28. pont.

³⁶ CPT/Inf (99)12, 33. pont.

³⁷ 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 1. számú melléklet II. 2/b) pont.

2. táblázat. A Speciális Gyermekotthon csoportjaihoz tartozó munkakörök, és a betöltő munkatársak szakképesítése

Csoport száma	Munkakör	A munkakört betöltő munkatársak végzettsége
1.	1 csoportvezető nevelő	szociálpedagógus
	1 nevelő	tanító
	2 gyermekfelügyelő	2 gyermek- és ifjúsági felügyelő
2.	1 csoportvezető nevelő	szociálpedagógus
	1 nevelő	szociálpedagógus
	1 gyermekvédelmi	pedagógiai és családsegítő munkatárs
	2 gyermekfelügyelő	érettségi*; 8 általános*
3.	1 csoportvezető nevelő	szociálpedagógus
	1 nevelő	szociálpedagógus
	2 gyermekvédelmi asszisztens	óvodai dajka* (asszisztensi képzés folyamatban); érettségi* (asszisztensi képzés folyamatban)
	1 gyermekfelügyelő	gyermek- és ifjúsági felügyelő
4.	1 csoportvezető nevelő	okleveles hit-, nevelő- és etikatanár,
	1 nevelő	tanító
	1 gyermekvédelmi	pedagógiai asszisztens
	1 gyermekfelügyelő	óvodai dajka*
5.	1 csoportvezető nevelő	tanító
	1 nevelő	szakvizsgázott drámapedagógus
	1 gyermekvédelmi	érettségi* (asszisztensi képzés folyamatban);
	1 gyermekfelügyelő	óvodai dajka*
6.	1 csoportvezető nevelő	szociálpedagógus
	1 nevelő	szociálpedagógus
	1 gyermekvédelmi	pedagógiai és családsegítő munkatárs
	1 gyermekfelügyelő	érettségi*, szociális gondozó és ápoló
7.	1 csoportvezető nevelő	szociálpedagógus
	1 nevelő	okl. interkult. pszichológia és pedagógia szakos
	1 gyermekvédelmi	gyógypedagógiai segítő munkatárs
	2 gyermekfelügyelő	1 gyermek- és ifjúsági felügyelő; 1 érettségi* alapfokú büntetés-végrehajtási tanulmányok
8.	1 csoportvezető nevelő	tanító
	1 nevelő	tanító
	2 gyermekvédelmi asszisztens	1 érettségi* (felsőfokú képzés folyamatban); 1 óvodai dajka*. érettségi (asszisztensi képzés
	1 gyermekfelügyelő	szakközépiskola 11. osztály*

* Azok a végzettségek, melyek nem felelnek meg az NM rendelet 2. sz. mellékletében előírt képzéseknek.

Bár a csoportok feléhez – az 1. 4. 5. és 6. számúakhoz – a táblázat szerint csak 4 személy volt hozzárendelve, összességében a gyermekotthonban foglalkoztatott nevelők, gyermekvédelmi asszisztensek és gyermekfelügyelők létszáma elegendő, mert további egy-egy éjszakai gyermekfelügyelő is növelte a csoportok munkatársainak számát. Valamennyi csoporthoz tartozott két nevelő.

Az előző alfejezetben már említett, 2018 januárjában tartott megyei kormányhivatali ellenőrzés³⁸ során jelezték, hogy a csoportok beosztása nem felel meg az NM rendelet 1. számú

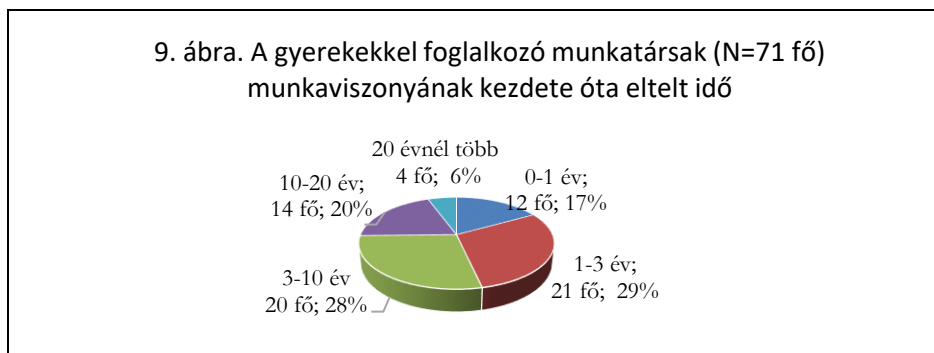
³⁸ A Komárom-Esztergom megyei Kormányhivatal február 9-én kelt KE/016/42-7-6/2018. iktatószámú határozatában jelezte, hogy csoportokhoz rendelt alkalmazottak nem teljesítik az NM rendelet 1. számú mellékletének megfelelő vonatkozó létszámnormáit.

mellékletében előírtnak, mert nincs elegendő gyermekvédelmi asszisztens. A Gyermekotthon intézményvezetője válaszlevelében³⁹ arról nyilatkozott, hogy a hiányzó 6 asszisztensi létszámot belső áthelyezéssel feltöltötte, a szakképesítéssel nem rendelkezők vállalták a szükséges iskolai végzettség megszerzését. Azonban a látogatáskor sem tartozott az 1. csoporthoz gyermekvédelmi asszisztens, pedig megoldható lett volna, mert a 3-as és 8-as csoportba kettő-kettő volt beosztva. Az alkalmazásban álló 9 gyermekvédelmi asszisztensből 4 szakképzett, ötnek folyamatban volt az NM rendelet 2. sz. mellékletében előírt képesítésének megszerzése. A csoportokhoz sorolt 11 gyermekfelügyelő közül csupán négy képesítése felelt meg a rendeletnek, heten nem rendelkeztek az előírt szakképesítéssel, és nem is jelezték, hogy annak megszerzése folyamatban lenne. A csoportokhoz rendelt gyermekfelügyelők heti 40 órás munkaidejüket váltott műszakban, vagy 6-14, vagy 14-22 óráig teljesítették. A csoportokhoz besoroltakon kívül még további 10 gyermekfelügyelő állt alkalmazásban, kettő nappalos és nyolc éjszakai beosztásban. Közülük 5 szakképesített, és egynek folyamatban volt a szakképesítésének a megszerzése. A gyermekotthonban elhelyezett gyermekek gondozásával, nevelésével közvetlenül foglalkozó szakszemélyzet negyede (11 fő) a látogatás idején nem rendelkezett szakképesítéssel és nem is volt folyamatban a szakképesítés megszerzése, további hat személy a szakirányú képesítés megszerzése érdekében tanult.

A 8 csoporthoz az alkalmazásban álló 2 pszichológus és 2 fejlesztő pedagógus kevés, mindkét szakemberből 3 csoportonként 1-1-et kellene alkalmazni az NM rendelet szerint. A 3 rendelkezésre álló ápolói státuszról egy a látogatás időpontjában éppen betöltetlen volt.

A Speciális Gyermekotthon pszichésen labilis gyermekei esetében különösen fontos a képzett, állandó személyzet. Az alkalmazottak szakképesítésének hiánya és az NM rendelet létszámnormájának nem teljesülése visszasságot okoz a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben.

A meghallgatott munkatársak egy része átlagosnak, még kezelhetőnek értékelte a fluktuációt, mások az utóbbi időben tapasztalható növekvő tendenciára panaszkodtak, főként a fiatalabb korosztály esetében nagyobb a mozgás. A 9. ábra mutatja be, hogy az ellátott gyermekek oktatásával, nevelésével, ápolásával foglalkozók mennyi ideje alkalmazottai az intézménynek.

A munkatársak negyede már több mint 10 éve az otthonban dolgozott, stabilitást, állandóságot biztosítva. Legtöbbjüket a hivatástudat, és nem a jó fizetés vagy a kedvező munkaidő-beosztás tartotta ott – magyarázta egy vezető. A munkavállalók közel fele, 46%-a, azonban még nem töltött el három évet sem az intézményben. A munkatársak cserélődése növeli a régi dolgozók munkaterheit, az újak bevezetése, betanítása energiát vesz el, gyorsabb kimerüléshez vezethet.

A vizsgálat rendelkezésére bocsátott továbbképzési terv változatos. Az ellátott gyermekek szükségleteihez alkalmazkodó képzésekre juthattak el a munkatársak. Többen az SZGYF szervezésében rendezett EFOP-os továbbképzéseken vettek részt. 40 személy a

³⁹ 2018. április 16-án kelt, V/35-5/2018/1181. iktatószámú válaszlevel.

gyermekprostitúció visszaszorításáról és a gyermekkereskedelemtől szerzett új ismereteket, ketten a konstruktív agresszió- és bullyingkezelés lépéseivel ismerkedtek. 10 személy számára biztosították továbbképzés keretében az esetmegbeszélő csoporton való részvételt. Esetmegbeszélő csoportokat helyben is szerveznek, ha szükségesnek ítélik, a pszichológus mellett a gyermekotthon vezetője is részt vesz rajta. A munkatársak arról számoltak be, hogy az egyénileg választott továbbképzések elvégzését is támogatja a vezetőség szabadidő biztosításával, és érdekes, tartalmas belső továbbképzéseket, előadásokat, érzékenyítő foglalkozásokat is szerveznek, legutóbb például a Baptista Szeretetszolgálat munkatársai tartottak érzékenyítő foglalkozásokat a droggal és prostitúcióval érintett gyermekekkel foglalkozók számára. Alkalmanként – egyesek szerint csupán évente egyszer vagy kétszer – szupervízióon való részvétel is biztosított.

A továbbképzések szervezésével összefüggésben alapvető jogot veszélyeztető körülményt az NMM nem észlelt, de felhívja a figyelmet a gyakorlati képzések fontosságára, és arra, hogy az évenként csupán egy-két alkalommal biztosított szupervízió nem elegendő.

2.4. Tárgyi feltételek, elhelyezési körülmények

Az 1973-ban átadott épületegyüttes javító-nevelésre ítélt, 14-18 éves fiatalkorú leányok számára készült. Az eredetileg 160-as férőhelyszám többszöri csökkentés után lett 64. Bár az évek során változott az ellátandók köre, jelenleg is zárt jellegű ellátást biztosítanak a falak között.⁴⁰ Az épület legutóbbi nagyszabású felújítása 2015-ben befejeződött be. Ennek során *„144,5 millió forint pályázati pénzből [többek között] a gyermekotthon nyílászáróinak cseréjét, az épület tetejének teljes, mintegy 3800 négyzetméteren való hőszigetelését, az intézmény külső- és belső akadálymentesítését és parkoló kiépítést valósítottak meg”*⁴¹.

Az intézmény tiszta és rendezett volt a látogatás idején, a környezet otthonosságot sugárzott.

A porta mögött helyezkedett el a szülők fogadására, kapcsolattartásra is alkalmas „társalgó” asztalokkal, fotelekkel. A földszinten a bejáráshoz közel van az egészségügyi részleg, akadálymentesített mosdóval és zuhanyzóval. Szükség esetén ott lehet az újonnan érkezetteket az orvosi vizsgálatig, illetve a fertőző betegeket elkülöníteni, és ott tudnak arra is lehetőséget biztosítani, hogy igény esetén a távolról érkező szülők, testvérek egy-egy éjszakát eltölthessenek. Az épület fölszintjén kapott helyet az otthon egyik szakmai egysége, és ott található a közös ebédlő, az internet-kapcsolatos i-pont, egy multifunkcionális terápiás szoba a Varázskuckó, az iskola a tantermekkel és a jól felszerelt nagy tornateremmel, és az átmenet a kertészet üvegháza felé.

Az udvar sportolásra alkalmas, kosárlabda palánkok, kapuk, hálók labdajátékok játszását ösztönzik. A trambulín, a tűzrakóhely, a napos beszélgető sarok raklapokból kialakított vidám színes bútorokkal is jó hangulatot árasztott, melyet erősített, hogy a szeptemberi jó időben a medencét is használta egy lány. A kertészetten keresztül is megközelíthető egy udvarrész, ahol zöldségeket termelnek, gyümölcsfák nőnek, a kert gondozásában részt vehetnek a gyermekek is.

A két szakmai egység egymástól elkülönítve, két külön szinten található. Az egységek között nem volt szabad közlekedés, a földszintet az emelettel összekötő lépcső le volt zárva.

A CPT kiemeli, hogy a *„fiatalkorúak nappali- és hálókörleteinek nem csak megfelelő nagyságúnak kell lenniük, hanem fontos a megfelelő megvilágítás és szellőzés, legyen alkalmas bútorzat, dekoráció, és fontosak a megfelelő vizuális ingerek is”*⁴². Az Esztergomban talált

⁴⁰ <https://esztgyo.hu/intezmenyunk-tortenete/>

⁴¹ Forrás: <https://www.infoesztgomb.hu/hirek/olvas/tobb-mint-140-milliobol-fejlesztett-az-esztergomi-gyermekotthon-2015-09-18-172354>

⁴² CPT/Inf (99)12, 29. pont.

körülmények megfeleltek a CPT sztenderdjeiben megfogalmazott elvárásoknak. A folyosók szélesek, világosak, a gyermekek alkotásai, tablói, meserészletek, faliújságok tették hangulatossá, csökkentették a bezártságérzést, és biztosították az információáramlást ezen a módon is.

Mindkét egységben 4-4 azonos alapterületű, elosztású részt birtokoltak a csoportok. A lakótér összesen a látogatócsoport mérése alapján 168,5 m². Egy-egy részleghez tartozott két-két háló, egyenként 38-39 m²-esek, egy 44 m²-es csoportszoba, 17 m²-es vizesblokk, egy-egy zárható 5 m²-es raktár és az egyéni beszélgetések lefolytatására is alkalmas 13 m²-es nevelői szoba. A tágas hálóknak 4-4 leány számára volt ágy, éjjeli szekrény, komód, szekrény, valamint tanulóasztal elhelyezve. Ezek a körülmények teljesítették az NM rendeletben⁴³ meghatározott feltételeket. Személyes tárgyak, plüssállatok, fényképek kirakására volt lehetőség. A közös nappalik berendezése, díszítése is tükrözi a lányok és nevelőik ízlését, a polcokon könyvek, DVD-k és VHS kazetták, társasjátékok és egy internetkapcsolat nélküli számítógép is rendelkezésükre állt. A nappaliban található nagy asztal közös étkezésre és tanulásra is alkalmas. A csoportokhoz tartozó vizes blokkok felszereltsége kielégítő volt, tisztaságsszag áradt belőlük. A zuhanyozókban folyt a meleg víz, nem hiányoztak a WC-ülőkék, WC-kefék, felmosó vödrök, kihajtható szárítók. Egyik másik helyiségben azonban penész- és beázásnyomok, néhány ajtón rongálásnyomok voltak láthatóak, néhány helyen látszott, hogy a közelmúltban nem volt festés.

Bár a tárgyi feltételek alapvetően jók voltak, tiszta és rendezett körülményeket talált a látogatócsoport, a néhány helyen megjelenő penész a falakon, illetve a tisztasági festés hiánya egészségkárosító hatása miatt aggodalomra ad okot.

2.5. Az otthont nyújtó ellátás, a gyermekek teljes körű ellátása

Az otthont nyújtó ellátás keretében gondoskodni kell a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészségi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetéséről, ruházattal való ellátásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, gondozásáról, neveléséről, lakhatásáról.⁴⁴

2.5.1. Élelmezés

A napi ötszöri étkezés biztosított az otthonban, melyet a látogatás idején a konyha szolgáltatott. Októbertől a tanév végéig az étkezési norma meghatározott részét a csoportok kapják meg, hogy gazdálkodást és háztartásvezetést tanuljanak a lányok. Létszámarányosan veszik fel a csoportok az ellátmányigénylő lap szerint az elkölthető összeget, majd az elszámolólaphoz csatolják vásárlásokkor kapott számlákat. Ebben az időszakban hetente többször az uzsonnát és a vacsorát a csoportok készítik el maguknak. Az Egyéni gondozási-nevelési tervekben szerepelt az elérendő célok között az étkezési szokások alakítása, a főzéssel kapcsolatos ismeretek átadása, bővítése. A meghallgatott lányok finomnak találták az ételeket, elégedettek voltak a mennyiséggel is, aki igényt tartott rá, az ismételt is kérhetett a kedvenceiből. Többen büszkén számoltak be arról, hogy hányféle ételt tudnak már megfőzni, és örömmel fűzték hozzá, hogy a megkapott pénzből ők dönthetik el, hogy mit készítsenek.

A látogatócsoport is megkóstolta az ételeket, melyek állaga, minősége, íze jó volt.

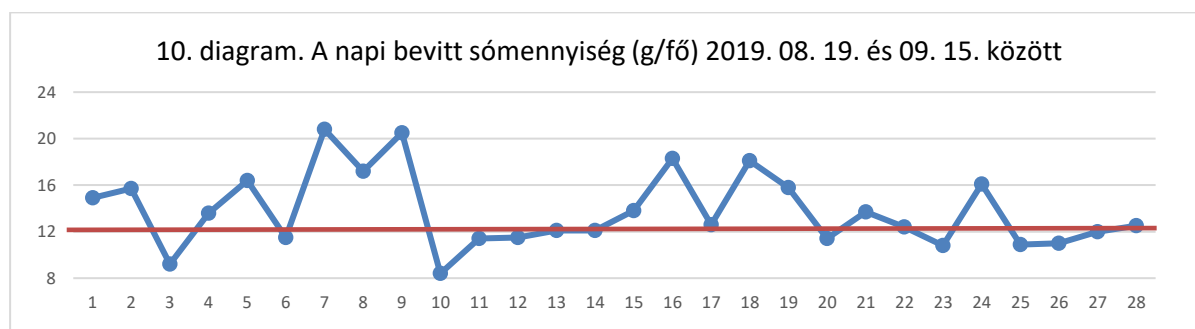
⁴³ 126. § (6) A speciális gyermekotthonban, a speciális lakásotthonban és a gyermekotthon speciális csoportjában egy hálósobában legfeljebb 4 gondozott gyermek helyezhető el. (7) A speciális gyermekotthonban, a speciális lakásotthonban és a gyermekotthon speciális csoportjában a gondozott gyermekek elhelyezésére szolgáló lakótérre a 124. § (4) bekezdésében foglaltak, a munkatársak számára biztosítandó önálló helyiségre vonatkozóan a 124. § (7) bekezdésében foglaltak az irányadók. A 6. sz. Melléklet szerint a gyermekotthonban minimálisan biztosítandó lakóterület-igény gyermekenként 12 m².

⁴⁴ Vö.: Gyvt. 53.§ (1) a pont.

Az étlapok megfeleltek az EMMI rendeletben előírt tájékoztatási kötelezettségnek⁴⁵, minden szükséges információ a sótartalomtól az allergénekig szerepelt rajta. Az átnézett étlapok tanúsága alapján a négyhetes intervallumban az étrend változatos volt, a melegítkezések vonatkozásában nem volt ismétlődés. Nyers zöldséget vagy gyümölcsöt mindennap kaptak a lányok, de nem jutott minden napra 4 adag zöldség vagy gyümölcs, amit az ellensúlyozhat, hogy a kertészetben termelt zöldségek, gyümölcsök egy része felkerül a csoportokhoz, amivel az étrendet ki tudják egészíteni. A meghallgatott lányok egybehangzóan számoltak be róla, hogy az étkezések között is volt lehetőség szezonális gyümölcsök fogyasztására. A csoportoknak volt hűtőjük, az ott tárolt ételből vacsora után is volt lehetőségük enni.

Nem teljesült az EMMI rendelet szerint naponta szükséges teljes kiőrlésű gabona alapú ételkészítés biztosítása. Az áttekintett 28 nap alatt mindössze egyszer szolgáltak fel halat egy vacsorára halkrém formájában, holott a hal azon ételcsoportok közé tartozik, melyre 10 naponta legalább egyszer szükség lenne⁴⁶.

Az egész napos étkeztetést biztosító esetében korcsoportonként van meghatározva a megengedett napi sóbevitel. Mind a 11-14, mind a 15-18 évesek esetében 5 g/fő az elvárt érték, azonban ez felmehet a fiatalabbak esetében 10, az idősebbek vonatkozásában 12 g-ra⁴⁷. Az ellenőrzött időintervallumban 8 g alá egyetlen napon sem süllyedt a sóbevitel, a négy hét átlagos napi sóbevitel a megengedett értékhatár fölé ment: 13,73 g. A 10. ábra napi bontásban mutatja a bevitt sómennyiséget.

A diagramon jól látható, hogy a legfeljebb elérhető 12 g/fő értéket 18 napon is meghaladták. A túlzott sóbevitel vesebetegségekhez, magasvérnyomás kialakulásához vezethet. A túlzott sófogyasztás egy olyan rossz szokás, melyre mi felnőttek tanítjuk a gyerekeket. Fontos lenne az előírt, sóban szegényebb táplálkozási módra átállítani a fiatalokat, hiszen, ha „ebben az életkorban rögzülnek a jó szokások, akkor a későbbiekben, felnőttként ezt a habitust fogják folytatni, ami az egészségmegőrzést szolgálja”⁴⁸.

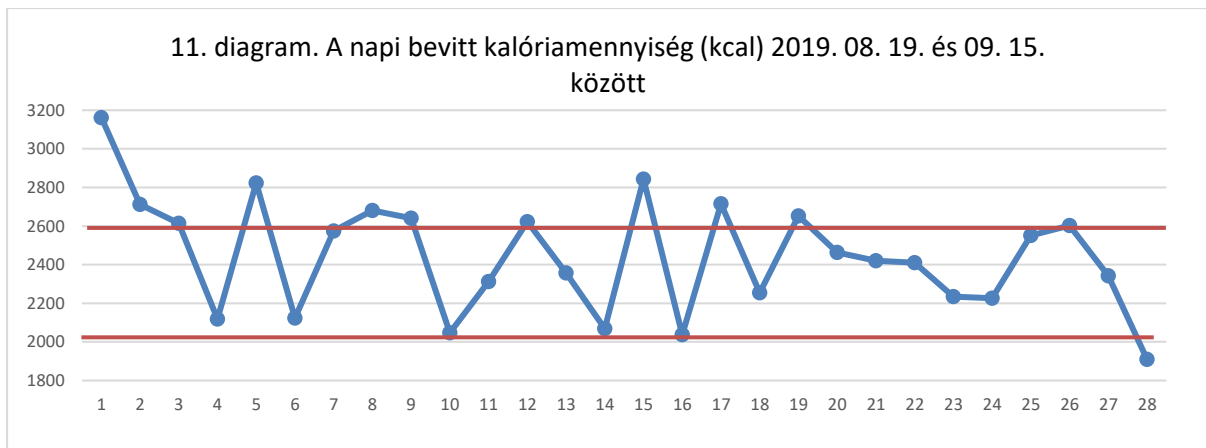
Az EMMI rendelet 3. számú melléklete a napi energiaszükségletre tartalmaz előírást. Az egész napos étkeztetés esetében a 11-14 éves korcsoportban 2000-2400 kcal, 15-18 évesek vonatkozásában 2000-2600 kcal-t szükséges biztosítani személyenként naponta. A 11. ábrán napi bontásban látható a vizsgált időszak számított energiabevitel.

⁴⁵ 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet 6. § (2) A Közétkeztető az étlapon feltünteteti minden étkezés a) számított energia-, zsír-, telített zsírsav-, fehérje-, szénhidrát-, cukortartalmát, b) számított sótartalmát, valamint az élelmiszerek jelöléséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott allergén összetevőket.

⁴⁶ Lásd a 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet 6. melléklete, Egyes élelmiszerekre, élelmiszercsoportokra vonatkozó előírások tíz élelmészeti napra, egy főre számítva

⁴⁷ Lásd a 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet 5. melléklete: Az étkeztetés típusától függően a korcsoportonként megengedett napi sóbevitel (g/fő).

⁴⁸ Forrás: Tudományos Életmódtanácsok /A Magyar Dietetikusok Országos Szövetségének hírlevele/
<http://www.vital.hu/themes/health/taplalkozas.htm>

Egyetlen olyan nap volt, amikor a bevitt energia nem érte el a szükséges mennyiséget, ellenben 11 alkalommal meghaladták a felső határt. A túlzott energiabevitel túlsúly kialakulásához vezethet, az elhízás csökkenti a hajlandóságot a mozgásos tevékenységekre, így olyan ördögi kör alakulhat ki, mely tovább növeli a felesleges kilók lerakódását. Az elhízás hozzájárulhat a pszichésen labilis gyermekek önbizalmának csökkenéséhez, így még sérülékenyebbé, visszahúzódóbbá vagy éppen agresszívebbé válhatnak. A túlsúlynak már serdülőkorban is komoly egészségügyi kockázatai vannak, vérnyomás eltérések, cukoranyagcsere problémák, szív- és érrendszeri megbetegedések kialakulásához, az ízületek károsodásához vezethet.

Aggodalomra ad okot az EMMI rendelet előírásainak nem megfelelő tápanyag- és kalóriatartalmú étrend.

Dietetikussal rendszeres kapcsolatban állt az intézmény. A látogatást megelőzően érkezett két cukorbeteg, inzulinpótlásra szoruló leány. Számukra a menüt az ételmezésvezető a dietetikussal közösen állította össze. Megegyezés született arról, hogy a cukorbeteg lányoknak az ételt a konyha külön fogja főzni. A későbbiekben a csoportban készített vacsorák alkalmával is a konyhán készítik majd el számukra az ételt. Esetükben a csoport nevelői gondoskodtak a rendszeres étkezésekről, a helyes szokások kialakításáról, mert az előzmények alapján úgy látták, a lányok esetében még nem vált a napi rutin részévé a táplálkozásra való szükséges odafigyelés.

A diétás ételmezés vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszaságra utaló körülményt az NMM nem észlelt.

2.5.2. Ruházat és zsebpénz biztosítása

„Az otthon nyújtó ellátásban részesülő gyermek családi pótlékának felhasználható részét a gyermek teljes körű ellátására vagy teljes körű ellátásának kiegészítésére kell fordítani, így különösen ruházattal, szabadidő-eltöltéshez, kulturálódáshoz, játékhoz, sporthoz szükséges eszközökkel való ellátására, fejlesztésére, tehetségének gondozására, továbbá a gyermekotthonban elhelyezett gyermek zsebpénzének biztosítására.”⁴⁹

A látogatócsoport átlagos, megfelelő öltözetben találta az otthonban élő leányokat. Egyetlen gyermek sem panaszkodott a ruházatára. A lányok magukkal hozott ruháikat is viselhetik, és évente kétszer 40 000 Ft ruhapénzből is vásárolnak. A szükséges vagy vágyott ruhadarabokat kiscsoportban, 2-3-4 gyermek egy felnőtt kíséretében veszi meg. Gyakran Dorogon vásárolnak. A lányok beleszóhatnak abba, hogy mit vegyenek meg. A lányok a ruházatukat, az ágynemüket a csoportok felszereléséhez tartozó mosógépeket használva maguk tartják tisztán, saját szekrényeikben tárolják.

⁴⁹ Gyvt. 53. § (7) bekezdés.

A ruházat biztosításával kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt a látogatócsoport.

A gyermekek havonta 6 200 Ft zsebpénzt kaptak, melyet a fokozattól függően egyéni vagy csoportos kimenőkn, felnőtt kíséretében vagy önállóan költhettek el. Leggyakrabban tisztálkodási szereket, tusfürdőket, samponokat vásároltak kiegészítésként, mert alapvető tisztasági és takarítási szereket, WC-papírt biztosít az otthon. Volt, aki jelezte, hogy édességet, rágsálni valót csak akkor vásárolhatnak, ha a tisztálkodási kellékek pótlása, kiegészítése után marad még rá pénzüik. Mások arról számoltak be, hogy zsebpénzükből mindent megvehetnek, amit szeretnének, ruhaneműt, bizsukat, karkötőket, hajgumikat, és olyan is volt, aki képek kinyomtatására költötte a pénzét.

Arra van mód az otthonban, hogy pénzjutalomban részesüljön valaki. Büntetésből sosem csökkentik, vonják meg a zsebpénzt.

A látogatócsoport a zsebpénzhez való hozzáférés kapcsán alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt.

2.6. Egészségügyi, mentálhigiénés ellátás

A 3 ápolói státuszról egy nem volt feltöltve a látogatás idején, az egészségügyi ellátást 2 főállású nővér, a városi védőnői szolgálattól rendszeresen kilátogató ifjúsági védőnő, egy dietetikus konzulens, valamint 2 szerződéses viszonyban dolgozó orvos, egy gyermekgyógyász és egy pszichiáter biztosította. A nővérek hétköznap 6-14 óráig és 14-22 óráig két műszakban, hétvégén egy műszakban dolgoztak. A gyermekorvos minden héten hétfőn délután rendelt az intézményben, szükség esetén soron kívül is kilátogató. Pszichiáter szakorvos nem tartott előre meghatározott rendelési időt. Az eseti orvos szakértő a betegnapló tanulmányozása alapján azt állapította meg, hogy a pszichiáter havonta egyszer, esetleg kétszer volt jelen az otthonban.

A meghallgatott lányok közül többen állították, hogy még nem, vagy hónapok óta nem, illetve néhányan azt, hogy Esztergomban tartózkodásuk alatt csak egyszer találkoztak a pszichiáterrel.

A vér- és vizeletvételek helyben történt, szakorvosi ellátásra igénybe vették Esztergom, vagy speciális igény felmerülése esetén, más település egészségügyi intézményeinek szolgáltatásait.

A megfelelően berendezett egészségügyi részlegen található elkülönítő helyiséget a látogatást megelőző évben több lány esetében is használták Hepatitis C fertőzés miatt, egy frissen befogadott lány rühesség gyógykezelése alatt tartózkodott ott.

A védőnő feladatai közé tartozott a kötelező korosztályos oltások és az elmaradt oltások biztosítása, ellenőrzése. Gyámi beleegyezés után a nem kötelező HPV és influenza oltást is megkaphatták a lányok az otthonban, több lány említette is, hogy kapott itt ilyen védőoltást. Az egészségnevelésre hangsúlyt fektetnek, 7. osztályos korban történik a nemi felvilágosítás, melyről a meghallgatott lányok is beszámoltak. A lányok menzesz naptárát vezették, a csoportokban elzárható dossziékban tartották. Gyámi engedéllyel a növendékek egy része fogamzásgátlót szedett. Mentálhigiénés alapítványok tartottak prevenció foglalkozásokat az intézményben.

Terhesség és abortusz a rendszeres felvilágosítás ellenére is előfordult. Mint a 2.2.1. alfejezetben jeleztem, a bekerülő lányoknál automatikus a terhességi teszt elvégzése. A terhesség megtartásáról az intézményben nyújtott tájékoztatás után a 14 éven felüli lányok maguk dönthettek. A védőnő is beszélt a lányokkal az abortusz esetleges szövődményeiről, a terhesség megelőzésének lehetőségéről, és többen voltak olyan bizalmi kapcsolatban egyes nevelőkkel vagy a gyermekfelügyelőkkel, hogy ilyen kérdésekben is hozzájuk fordultak. Az utóbbi években néhány esetben az anyaság vállalása mellett döntöttek a lányok. Olyankor, ha a lányok pszichés állapota megengedte, kerestek másik gondozási helyet a számukra, ahol lehetőség van rá, hogy a kismama együtt maradjon a gyermekével. Az is előfordult, hogy

innen vittek el szülni egy ellátott kismamát. A terhesgondozáson való részvételt minden esetben biztosították. A gyermekek örökbeadásának a lehetőségéről is szoktak beszélni, de jellemzően nem választják azt a lányok. A látogatáskor is volt a lányok között édesanya, akinek rendszeres kapcsolattartása volt a gyermekével. Az abortuszon átesett lányokat az intézmény csoportokhoz beosztott munkatársai segítették a nehézségek, lelki problémák feldolgozásában. Voltak lányok, akik megerősítették, hogy a párkapcsolatról is szoktak a nevelőkkel beszélni, más azt állította, nevelőkkel ezt a témát nem hozza szóba – „*megvan mindennek a határa, a csajokkal szoktunk ilyenekről beszélgetni*”. Az egymás között terjedő információk viszont itt sem tekinthetők megalapozottnak, pontosnak: „*a fogamzásgátlót hülyeségnek gondolom, ilyenekben nem hiszek, az elköttetés az jó, az 90%-os, a tableta az egészségtelen és nem sokat hat, olyan 50%-os*” – magyarázta az egyik leány.

A gyógyszereket és a lányok egészségügyi dokumentációját, a törzskartonjaikat, az oltási könyvüket, korábbi ambuláns lapjaikat ill. zárójelentéseiket zárható szekrényekben tárolták.

A gyerekek több mint a fele (29 fő) szedett gyógyszert a látogatás idején, akiknek szintén a fele pszichiátriai indikációjú gyógyszert kapott. A tájékoztató "gyógyszeres füzetben" naprakészen szerepelt, hogy melyik lánynak milyen gyógyszert kell bevennie, valamint, hogy szükség esetén („pro re nata, PRN”) mit kaphat. 15 lány kaphatott szükség esetén pszichotrop szert injekcióban (leginkább Tiapridalt, Rivotril, Haloperidolt ill. Propolphent) és ketten tableta formájában. A szükség esetén injekciót kapható lányok listája ki volt függesztve mind a betegszobán, mind az ügyeleti szobában. Az eseti orvosszakértő az áttekintett kartonok alapján kiemelte, hogy a pszichotrop szert kapó lányok magas százalékban több – 2-3, néha 8 – féle pszichiátriai szert (neuroleptikumok, antidepresszívumok, altatók, fázisprofilaktikumok) szedtek, melyek jelentős része ennél a korosztálynál az érvényben lévő szabályozás szerint nem javasolható, csak „off label”⁵⁰ használható. Öten kaptak Fluanxol depó injekciót, mely 18 év alatt nem használható. A szakértő hozzáfűzte, hogy a rendelkezésre álló korszerűbb pszichiátriai gyógyszerek magas százaléka nem indikálható 18 év alatt, de megfelelő indoklással OGYEI engedély kérvényezhető a felírásukhoz.

Amennyiben a pszichiáter OGYEI engedély nélkül alkalmaz gyermekek számára nem indikálható pszichiátriai készítményeket, akkor veszélyezteti a jogbiztonságnak, valamint a testi és lelki egészséghez való jognak az érvényesülését.

A napi gyógyszerelés egy zárható műanyag ládából történt, ebben csoportonként, személyes dobozokban tartották a gyógyszereket. A dobozok fedelén rajta volt a gyermek neve, de az alján nem, mely magában hordozza a felcserélődés lehetőségét. A délutános nővér a csoportokban osztja ki egyesével a gyógyszereket. Néhány lány arról számolt be, hogy korábbi gondozási helyéhez képest itt csökkent vagy megszűnt a számára felírt gyógyszer mennyiség. A lányok azt is elmondták, hogy az injekciókat is a nővérek adják be. A személyzet gyakorlata szerint amennyiben a nővérek munkaidején kívül, éjjel kellene a szükség esetére (PRN) kiírt injekciót beadni, akkor három lehetőség közül választanak. Behívják a nővéreket, várnak reggelig, vagy tableta formájában szájon át adnak be hasonló hatású készítményt. Ezt az utóbbi lehetőséget vészhelyzet esetén alkalmazhatják, és csak néhány olyan munkatárs van, akinek a gyógyszereszekrényhez kulcsa van. Ilyenkor értesítik a vezetőt, és az ő engedélyével, illetve a pszichiáter telefonos irányításával adják be a szert.

A pszichotrop gyógyszereket szedő lányok közül sokan nem tudták, hogy mit és miért szedtek. Az orvos szakértő szerint előfordult, hogy olyan esetekben is pszichotrop szereket adtak, amikor szupportív (támogató jellegű) pszichoterápiától várható lenne tüneti javulás. Antipszichotikumokat a dokumentációk szerint pszichotikus tünetek miatt is kaptak a lányok. Gyermekpszichiátriai szempontból fontos kiemelni, hogy a speciális szükségletű gyermekek életútjából is következik, hogy sokan közülük kötődési zavaros, alulszocializált, nem ritkán

⁵⁰ Nem az előírás szerinti gyógyszeralkalmazás lásd: https://ogyei.gov.hu/indikacion_tuli_gyogyszerrendeles/

traumatizált, súlyos érzelmi problémákat mutató, hangulati labilitással is küzdő, feszültség-, indulatkezelési nehézségekkel élő serdülő, amire a pszichiátriai diagnosztikánál is figyelemmel kell lenni. A gyermekpszichiáter szakképesítésű orvos szakértő meglátása szerint a döntően felnőttekkel foglalkozó kollégák által serdülők esetében gyakrabban kerülnek major pszichiátriai zavarok leírásra, és gyakoribb, hogy egyszerre több ugyanolyan csoportba tartozó gyógyszert javasolnak magasabb dózisban. A szakértő észrevételezte, hogy az általa véletlenszerűen kiválasztott és átnézett dokumentációban nem talált hiperaktivitás és figyelemzavar (ADHD) diagnózisú gyermeket, holott a speciális gyermekotthonhoz hasonló populációkban az előfordulási arány 20-25% körülire tehető. Megállapítása szerint specifikus ADHD farmakoterápiában egyetlen gondozott sem részesült, amivel néhány esetben biztosan kiváltható lenne a neuroleptikum alkalmazása. A szakértő javaslata szerint érdemes lenne a korosztályra vonatkozó szakmai – diagnosztikus és terápiás – irányelvek figyelembevételével átgondolni és néhány indokolt esetben változtatni a gyermekek gyógyszeres terápiáját.

A CPT kiemeli, hogy a „*mentális problémákkal küzdő fiatalkorúakat olyan pszichiáterek és pszichológusok kezeljék, akik gyermekek és serdülőkorúak mentális egészségére szakosodtak.*”⁵¹

Azzal, hogy az otthon lakóinak életkorához nem igazodik az alkalmazásában álló pszichiáter végzettsége és tapasztalata, veszélyeztetik az ellátott gyermekek testi és lelki egészséghez való jogának az érvényesülését.

Önkárosító magatartás alkalmanként előfordult, néhányan úgy csökkentették a bennük felgyülemlett feszültséget, hogy vagdosták magukat (falcoltak). Öngyilkossági kísérlet az utóbbi egy évben egyszer fordult elő. Akkor egy kislány a látogatóba érkezett, a vendégszobában elszállásolt édesanyjával együtt tölthette az éjszakát, akinek a gyógyszereit bevette. A nevelők vették észre a szülő távozása után, hogy baj van. A kislány kórházba került, a Heim Pál Gyermekkorház Toxikológiai Osztálya után annak Pszichiátriai Osztályán is ápolták. Az eset óta felhívják a látogató szülők figyelmét arra, hogy a náluk lévő gyógyszereket el lehet zárni a rendelőben.

Az otthonban tartózkodó lányok mintegy 1/6-a küzdött elsődlegesen kábítószer-problémával, vagyis ő esetükben a speciális szükségletet „*az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szer*” használata alapozta meg⁵². Ezen túlmenően is sok gyermek próbált már ki különféle „anyagokat, biofüvet, szutykot” – az egyik munkatárs megfogalmazása szerint – többnyire még a bekerülésük előtt, néha eltávozások alkalmával. Az intézmény falai közül – a személyzet és a lányok egybehangzó elmondása, valamint a látogató team meglátása alapján is – sikeresen kizárták az illegális tudatmódosító szereket. Ezekből kifolyólag nem tipikus az elvonási tünetek jelentkezése tombolás, agresszió formájában. Néha előfordul, hogy egy-egy gyermek arra panaszkodik, hogy mindene fáj, rosszul érzi magát, ilyenkor orvosi segítséget biztosítanak. A felvilágosításon, tájékoztatáson, a direkt kábítószer-problémával foglalkozó programokon túl hangsúlyosnak tartották a megelőzésben a közvetett módszereket, az egyéni és csoportos beszélgetések, a nagyszámú szabadidős tevékenység, sportolási lehetőség biztosítását.

A Varázskuckó a fejlesztő pedagógus birodalma, aki a szobában rendelkezésére álló eszközök segítségével igyekszik feszültséget oldani, „elvarázsolni” a hozzá betérőket. Függőágyban színes gömböket csodálva, zenét hallgatva lehet pihenni, relaxálni, ugrálóasztalon levezetni a felesleges energiát, kreatív alkotásokkal belépni a vágyak birodalmába. A kuckóra vonatkozó szabályrendszer megfogalmazása kedves, visszatérésre invitáló: „*Az elképzelt hátizsákodba tegyél pl. szeretetet, nyugalmat, türelmet, ... s ha kiürül a hátizsákod, gyere vissza!*” A fejlesztőpedagógus meglátása szerint a gyerekek hálásak a négy szemközti foglalkozásokért, úgy érezte, sok sikerélményt nyújt a munkája.

⁵¹ CPT/Inf(2015)1-part rev. 116. pont. <https://rm.coe.int/168079412a>

⁵² Gyvt. 53. § 2. bekezdés bc) pont.

A két főállású pszichológus vezet alkalmanként csoportos foglalkozásokat, például agresszió-kezelést, játékos csapatépítést, énképfejlesztést a lányoknak. Igény esetén tartanak egyéni támogató beszélgetéseket is. Emellett fontos feladatuknak tartják a lányok megfigyelését különböző helyzetekben, például tanítás alatt. A látottak alapján tanácsadást nyújtanak a gyerekekkel való foglalkozások módjára. Vezetnek továbbá esetszbeszélő csoportokat a dolgozóknak, szakmai személyiségfejlesztő foglalkozásokat a gyermekfelügyelők számára. A lányok közül néhányan említették, hogy kereshetik a pszichológust, hogy beszéltek már vele egyszer. Olyan nem volt köztük, aki bizalmasaként a pszichológust említette volna, vagy rendszeresen kérne tőle tanácsokat. Szükséges lenne növelni a pszichológusok számát⁵³, és jobban kihasználni a jelenlévő pszichológusok kapacitását a pszichésen sérült gyerekekkel való rendszeres egyéni és/vagy csoportos foglalkozásokban. Érdeemes lenne növelni a pszichológusok szerepét a reszocializációban. A gyermekek traumatikus élményeik feldolgozásához, indulatkezelési nehézségeik oldásához szakszerű terápiás segítségnyújtásra lenne szükség. A Gyvt. szerint a speciális gyermekotthonban elhelyezett gyermekeknek joguk van az állapotukhoz igazodó, a személyiségük korrekciójához szükséges terápiát megkapni.⁵⁴

Az NM rendelet létszámnormájának nem teljesülése a pszichológusok, fejlesztőpedagógusok és ápolók vonatkozásában veszélyezteti a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését, a terápiás támogatás hiánya aggodalomra ad okot a lányok lelki egészségének fejlesztése szempontjából.

2.7. A személyi szabadság korlátozása, a biztonsági elkülönítő használata

A Gyvt. rendelkezése szerint kivételes esetben a speciális gyermekotthonban elhelyezett gyermekek személyes szabadsága abból a célból korlátozható, hogy a gyermekek képessé váljanak részt venni az otthonban folyó terápiás munkában.⁵⁵ „A személyes szabadság korlátozása keretében a gyermek köteles a speciális gyermekotthon biztonsági elkülönítőjében tartózkodni”⁵⁶, ha a speciális gyermekotthon vezetője ezt legfeljebb 24 óra időtartamra előírja. Erre akkor kerülhet sor, ha „a gyermek egészségi vagy pszichés állapota következtében saját vagy mások életét, egészségét közvetlenül veszélyeztető magatartást tanúsít”⁵⁷. Ebben az esetben az otthonvezetőnek haladéktalanul gondoskodni kell a gyermek orvosi vizsgálatáról és az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutásáról, és legkésőbb 36 órán belül értesítenie kell a korlátozás elrendeléséről a gyermekvédelmi gyámot, a gyermekjogi képviselőt, a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottságot és a gyámhatóságot.

A látogatás idején a jogszabály előírásainak⁵⁸ megfelelően kialakított, 5,2 m²-es biztonsági elkülönítőben nem tartózkodott senki. 2018 januárjától a látogatásig a biztonsági elkülönítőt 13 gyerek esetében összesen 44 alkalommal használták. Az eseteket dokumentálták. Az otthonvezető által készített „Eljárásrend a személyes szabadság korlátozáshoz s a biztonsági elkülönítő használatához” című dokumentum 2017. március 30-án kelt. Az Eljárásrend 1. számú mellékletét a bekerüléskor tölti ki az a nevelő, aki javaslatot tesz a személyes szabadság korlátozására, kifejti, hogy milyen viselkedés indokolta azt. Dátum szerint ekkor írta be a korlátozás tervezett időtartamát, valamennyi átnézett lapon szerepelt az orvos és a pszichológus javaslata, és a vezetői záradékban az otthonvezető aláírásával igazolta, hogy a biztonsági elkülönítést engedélyezte. Az Eljárásrend 2. sz melléklete az érintett gyermek által aláírt szabadságkorlátozás intézkedésével kapcsolatos tájékoztatás megtörténtét igazoló lap, melyet az aláírás dátuma szerint szintén a bekerüléskor töltenek ki. Nem életszerű, hogy egy önmagát

⁵³ A 2. 3. fejezetben is jeleztem, hogy a 8 csoporthoz 2 pszichológus kevés az NM rendelet szerint.

⁵⁴ Gyvt. 9. § (4) a) pont.

⁵⁵ Vö.: Gyvt. 81/A. § (1), (2) bekezdés.

⁵⁶ Gyvt. 81/A. § (3) bekezdés c) pont.

⁵⁷ Vö.: Gyvt. 81/A. § (5) bekezdés.

⁵⁸ NM rendelet 126. § (9) bekezdés.

vagy környezetét veszélyeztető állapotban lévő gyermek egy ilyen nyilatkozatot ekkor aláírjon. Rákérdezésre elmondták, hogy ezeket a nyilatkozatokat az elkülönítés befejezése után írják alá lányok.

A megfigyeléssel megbízott személyek az „Ellenőrző lapon” vezetik, hogy mikor, milyen aktuális állapotban van, mit csinál az elkülönített. Ha nincs különös esemény, akkor félóránként írják le a történést – például alszik –, hogy ki végezte az ellenőrzést, illetve ki tett látogatást a helyszínen. Az Ellenőrző lapot összevetve a szabadságkorlátozás elrendeléséről szóló irattal feltételezhető, hogy azon az időtartamot is mindig utólag írták be, mert a záródőpont minden átnézett esetben megegyezett a tényleges kikerülés idejével, ami gyakran a gyermek felébredéséhez kapcsolódott. Az is valószínűsíthető, hogy az orvos is csak utólag írta alá dokumentumokat, mert tényleges javaslatot, vizsgálatra utaló megállapítást nem tartalmazott a dokumentáció. Ezt támasztja alá az a 2.6. alfejezetben leírt gyakorlat is, melyben arról számoltak be, hogy milyen lehetőségek közül választanak akkor, ha nincs jelen ápolónő, amikor szükség esetén beadható („PRN”) injekció alkalmazására lenne szükség. Látható, hogy a felsorolt alternatívák között az orvos behívása nem szerepelt, pedig az ilyen szükséghelyzetek leggyakrabban a biztonsági elkülönítés elrendelését is jelentik. A beszámolók szerint az injekciót a lányok nem automatikusan kapták meg, arra csak akkor került sor, ha az elkülönítő önmagában nem volt elegendő a megnyugváshoz.

A dokumentumok dátumának és az aláírás időpontjának különbözősége azt sugallja a gyermekek számára, hogy nem szükséges mindig az igazságnak megfelelő tájékoztatást adni, az bizonyos körülmények között módosítható. A dokumentum visszadátumozása aggodalomra ad okot a jogállamiság elvének érvényesülése szempontjából.

Amennyiben az orvos csak utólag értesül az elkülönítésről, az veszélyezteteti az egészséghez fűződő jog érvényesülését.

A biztonsági elkülönítés néhány órától a következő nap délelőttjéig terjedt, de egyetlen esetben sem tartott tovább 24 óránál. A jogszabályban előírt értesítési kötelezettségeknek a dokumentáció szerint határidőn belül eleget tettek.

Az elkülönítőben tartózkodó gyermeket folyamatosan megfigyelik egy kamerán keresztül. A felvételt nem rögzítik.

Érdemes megfontolni, hogy a felvételek – az adatvédelmi szempontokat figyelembe véve – rögzítésre kerüljenek, és bizonyos ideig tárolják őket. A lányok és a személyzet reakciónak követhetősége hozzájárulhat az esetleges megalázó, embertelen bánásmód megelőzéséhez.

Az orvosszakértő véleménye szerint „az agresszív, hosztilis személy környezettől való izolációja, ezzel együtt a lehető legkisebb mértékű korlátozás alkalmazása” esetenként szükséges. A szakértő e célnak a megtekintett biztonsági elkülönítőt megfelelőnek találta. Hangsúlyozta, hogy az agresszivitás megfékezésének egyéb módjainál – mint például a lekötözés, farmakológiai szedálás – ez a megoldás humánusabb. Kiemelte, hogy pozitívan értékelendő, hogy az ellenséges, támadó viselkedést mutató kamaszokhoz nem mentőt hívtak, hogy kórházi kezeléssel rendezzék az állapotukat. „Ezek a helyzetek, bár kétségkívül általában nagy amplitúdójú indulati állapotok, többnyire szituatív nehézségek, ezért megoldásukra helyben van nagyobb esély, nem segít a hospitalizáció” – fűzte hozzá magyarázatul.

Az eseti gyermekpszichiáter szakértő felhívta a figyelmet rá, hogy a szakszemélyzet munkájának támogatására szükség lenne több olyan tréning jellegű képzésre, mely az agresszív viselkedés eszkalálódásának megelőzésre alkalmas technikákat, stratégiákat gyakoroltatja be.

A biztonsági elkülönítő a 2018-as évben – rongálás miatt – úgy került felújításra, hogy panelenként is javíthatóvá, tisztíthatóvá tették. A teljesen párnázott padlójú és falú helyiség tiszta volt, semmilyen kellemetlen szag nem terjedt benne. A személyzet és a növendékek egybehangzó beszámolóiból kiderült, hogy annak ellenére, hogy az előtérben illemhely és zuhanyzó volt, előfordult, hogy az elkülönítőbe helyezett lányok állapotukból kifolyólag, vagy

tiltakozásként ürülékkel szennyezték be a helyiséget. Amennyiben jelzik a lányok, hogy a vizes blokkot használnák, 2 felnőtt jelenlétében kiengedik őket. A biztonsági elkülönítés alatt a kommunikáció lehetősége folyamatosan biztosított.

A lányok szlogenjében a színe alapján „zöldnek” nevezett helyiség rendeltetésével, funkciójával minden meghallgatott lány tisztában volt. Egyesek maguk is kérték már, hogy ott lenyugodhassanak, mások beszámolóiból az derült ki, hogy tartanak a „zöldbe” kerüléstől, és remélik, hogy sose fognak odajutni. Mind a munkatársak, mind a lányok azt mondták, hogy az utóbbi időben általában férfiak kísérik le az ilyenkor gyakran harcias, kiabáló, szitkozódó, ellenállást tanúsító lányokat. Minden ékszert és olyan ruhadarabot le kell venni az elkülönítés előtt, amely alkalmas arra, hogy a lányok önmagukban kárt tegyenek, ezt már női személyzet felügyeli. Több meghallgatott lány kiemelte, hogy őt nem kellett „*behurcolni*”, ment magától. Néhányan mondták, hogy eleinte ütötték a falat, néhányan, akik szükség esetén nyugtatót kaphattak, megkapták az engedélyezett szert a nővértől, majd elfáradtak, elaludtak. Azt, hogy orvos látta volna őket, senki sem említette. Többben is megértéssel nyilatkoztak az elkülönítéssel kapcsolatosan, „*ott végig lehet gondolni, hogy mit miért csinált*”. A csoportokba való visszatérést sokszor előzte meg beszélgetés a felügyelő munkatárssal. Az elkülönítést kiváltó magatartás rendezésére a csoportokon belül próbálkoznak. Nem számoltak be olyan gyakorlatról, hogy köteleznék vagy javasolnák a kapcsolatfelvételt pszichológusokkal az esemény után.

Egy korábban bántalmazott, többszörösen traumatizált gyermek elmondta, hogy gyakran félt az elkülönítőben, a beszámolója arra utalt, hogy poszttraumás stressz szindrómában (PTSD) szenvedett, melynek tüneteit a bezártság és a helyiség sajátosságai felerősítették. Fantáziájában korábbi bántalmazói jelentek meg, attól rettegett, hogy bejönnek, rátörnek. Őt kifejezetten zavarta a helyiséget megvilágító éles fény, és bár kérésre lekapcsolják azt, de a teljes sötétség is ijesztő volt számára. Bántó volt a „bűgás”, vagyis a ventilátor zaja is. Elmondása szerint jelezte a pszichológusnak is a félelmét, azonban nem kapott hathatós segítséget.

Az elkülönítőben ablak hiányában ventilátor biztosította a szellőzést, mely valóban hangos volt. Az eszköz kikapcsolása kérésre mindig megtörtént, de akkor viszont kérdéses, hogy meddig elég az oxigén a zárt térben.

Bár a kellemetlen fizikai környezet nem okoz olyan szintű sérelmet, ami az embertelen bánásmód tilalmának megvalósulását veszélyeztetné, érdemes lenne egy gyengébb fényforrás, és egy halkabb ventilátor alkalmazásával harmonikusabb közeget kialakítani, ez hozzájárulhatna a pszichésen rossz állapotban lévő lányokban a feszültség csökkenéséhez.

2.8. Élet az otthonban, foglalkozások, fokozatrendszer

2.8.1. Az otthon rendje

Az otthon életének a rendjét a nyilvánosan is hozzáférhető, a falújságokon is kifüggesztett házirend részletesen tartalmazta, mellyel bekerüléskor egyéni beszélgetés formájában is megismertek a lányok. A csoportszobákban, a folyosói hirdetőtáblákon látható volt a napirend. Iskolai időben felkelés, mosakodás, beágyazás után hétköznap 7 órakor reggeliznek, vasárnapokon a csoportban eszik meg a reggelit. Iskola után kettőkor „napindító” beszélgetés van a csoportszobákban, melyet az egyik gyerek szemléletesen „asztalkiülés”-nek nevezett. Ekkor beszélnek meg az aznapi történéseket, hogy ki hogyan érzi magát. Fontos szempont ilyenkor az önértékelés erősítése, a tettek következményeinek beláttatása. Ezt követi a tanulás, majd játszhatnak, szakkörökre mehetnek, egyéni nevelői beszélgetésekre is jut idő. Este ½ 9-kor kell lefeküdniük, 9-től már általában elcsendesedve várják az éjszakát.

A hirdetőtáblákon megtalálható volt a foglalkozások beosztása, a takarítási rend, a mobiltelefonok és az internet használatának feltételei. Az önkiszolgálás kiteljesítése, az önálló

életre való felkészítés, és a szinte folyamatos elfoglaltság biztosításának jegyében a lányok nemcsak mosnak és bizonyos napokon főznek magukra, mint azt a korábbi fejezetekben már jeleztem, hanem maguk takarítják forgó rendszerben az egész otthont az udvarokkal együtt. A munka helyétől függően takarítás közben a gyermekfelügyelők, az ápolók felügyelték őket.

A jól strukturált mindennapokba a napirendbe épített feladatok mellett változatos szakköri foglalkozásokat, sportolási lehetőséget biztosítanak. Egy szakkört mindenkinek kötelező választania, melynek a látogatása az év folyamán elvárt. Sokan a röplabdát kedvelték, de voltak, akik a Cross-Fitnessre jelentkeztek, mások a Biblia kört, néptáncot, az énekkart, színjátszókört, rajzszakkört vagy a kertészetben a növények gondozását említették. Volt, aki a zenehallgatást, a TV nézést, a sakkozást kedvelte, másnak a Ki Mit Tud?-on, a Tátikán (ahol énekelni lehet), vagy a Vadvirág Fesztiválon való részvétel volt örömforrás.

A gyerekek között jelentős számban vannak roma származásúak, elsősorban az ő identitásuk alakulását támogatják, de bárki számára nyitottak a roma hagyományörző foglalkozások, a roma pasztoráció. A szocializációs mintanyújtásban jelentős, hogy több roma gyermekfelügyelőt és egy nevelőt is alkalmaznak.

Rendszeresen vannak külső programok is, melyeken részt vehetnek a lányok. Vasárnaponként felnőtt kíséretében mehettek misére, eljuthattak színházba, volt kirándulás például a Rám-szakadékhöz. Vannak önkéntes segítő programok, melyek keretében érdeklődési körüknek megfelelően kisállatmenhelyen, óvodában vagy idősotthonban tevékenykedhetnek azok, akik bebizonyították már megbízhatóságukat.

A lányok foglalkoztatása megfelelt a pedagógiai elveknek, valamint összhangban volt a CPT ajánlásával, mely szerint a „*célirányos tevékenység hiánya minden fogvatartott számára rendkívül káros, különösen az a fiatakorúak számára, akiknek fokozottan szükségük van fizikai aktivitásra és intellektuális stimulációra. A szabadságuktól megfosztott fiatalok számára teljes oktatási, sport-, szakmai képzési, rekreációs és más célirányos tevékenységekből álló programot kell felkínálni.*”⁵⁹

A lányok foglalkoztatottságában, napirendjében alapvető joggal összefüggő visszáságra utaló körülményt a látogatócsoport nem észlelt.

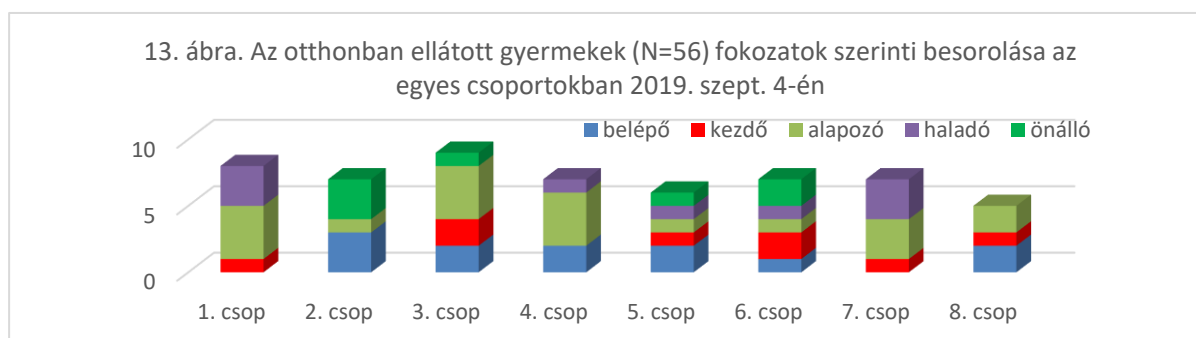
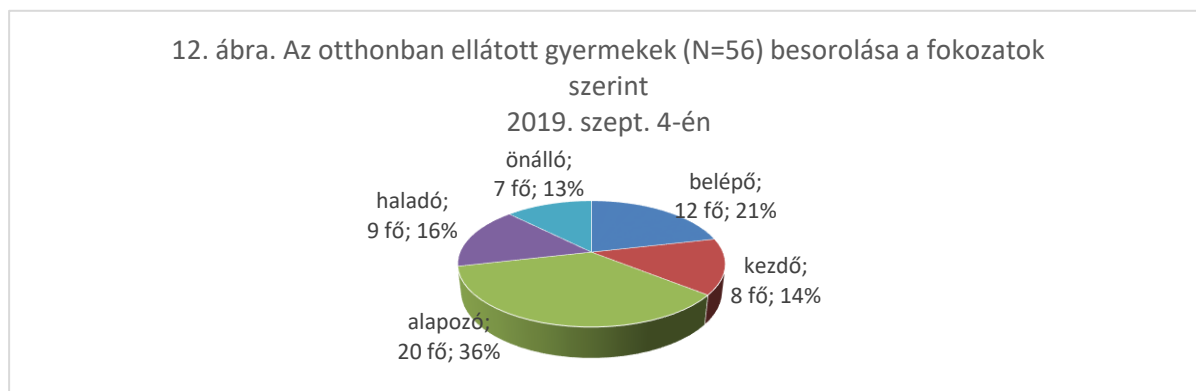
2.8.2. A fokozatrendszer

Azt, hogy ki mekkora szabadsággal, önállósággal bír az otthonon belül, illetve milyen módon vehet részt külső programokon, a lányok által is jól átlátható fokozatrendszer befolyásolja. Az otthonba történő befogadást követően egy hónapig mindenki „belépő” fokozatba kerül. Onnan a szocializációs szintjétől függően a „kezdő” vagy az „alapozó” szintre sorolják át őket a pedagógiai tanácsulésen, attól függően, hogy mennyire együttműködő, mennyire tartja be a szabályokat az adott gyermek. A későbbiekben a „haladó” és „önálló” szintre léphetnek azok, akik a bizalmat kiérdemlik. Minden hónap utolsó keddjén van az otthon zsargonjában „ítéllethirdetésnek” nevezett értékelés, melyben a csoportnevelőkön kívül az iskolai pedagógusok, a pszichológusok véleményét is figyelembe veszik. Bevonják a gyerekeket is, fejlesztik az önreflexiót. A havonta készülő értékelő lapot a csoportvezető nevelő és a gyermek is aláírja. Ezen rögzítik, hogy az adott hónapban milyen eseményekre készült, és melyeken vett részt a gyermek, próbálkozott-e pl. engedély nélkül eltávozni, került-e olyan állapotba, mely a biztonsági elkülönítést szükségessé tette, illetve jelzik az állapotára, helyzetére, viselkedésére vonatkozó további lényeges információkat. A tanulmányozott értékelő lapokon olvasható volt, hogy az illető bírósági tárgyalás előtt állt, ellenséges, labilis volt a viselkedése, részletezve, hogy mit csinált, pl. tányért hajított el, és az is, hogy valaki a gyógyszereire vagy álmoságra panaszkodott.

⁵⁹ CPT/Inf (99) 12, 31. pont.

Az elért fokozatok nem állandóak, előre és visszalépni is lehet. A gyermekek tisztában voltak a fokozatváltás feltételeivel, azzal, hogy milyen teljesítményt várnak el tőlük a feljebb jutáshoz, és azokkal az előnyökkel, „jogosítványokkal”, melyeket az egyre magasabb szintű fokozat jelent. A meghallgatott lányok kiszámíthatónak, igazságosnak ítélték a rendszert. A belépő és kezdő szinten lévő lányok folyamatos felnőtt felügyelet alatt állnak, ők még a takarítást is ellenőrzés mellett végzik, a csoportjukat csak felnőtt kíséretében hagyhatják el. Ők még nem bizonyították, hogy ismerik és szoros ellenőrzés nélkül is betartják a napirendet, a szabályokat, igényük van a szabadidő kulturált eltöltésére. Az alapozó szinten mindez már teljesül, a tanítási órákra rendszeresen készülnek, bekapcsolódnak a közösségi életbe. A haladó szintre soroltak igényesek saját magukra és környezetükre, a szabályokat elfogadták, azokat ellenőrzés nélkül is igyekeznek betartani. Ebből fakad, hogy ők már az otthon területét is elhagyhatják felnőtt kísérete nélkül. Önálló társukkal együtt kaphatnak egyéni kimenőt, illetve családjukhoz utazhatnak szabadságra. Az önálló szinten állókra jellemző, hogy képességükhöz mérten képesek és motiváltak az önálló tanulásra, őszintén beismerik, ha hibáznak. Az egyéni kimenő, a szabadságra utazás elérhető a számukra. Ebben a rendszerben kezdetben állandóan jelen van a felnőtt, szinte minden lépést kísér, majd, amikor a gyermek jól együttműködő, szabálykövető, akkor nagyobb szabadságot kap. Egyesek azonban elbizonytalanodhatnak, egy vonzó inger kibillentheti őket, ilyenkor újra kezdő vagy alapozó szintre kerülhetnek, és ismét dolgozhatnak a bizalom felépítését. Nehézséget jelent azonban, amikor rendőrségi védelem alatt álló lányok kerülnek az intézménybe, ők ugyanis hiába teljesítenek jól, nem hagyhatják el az intézményt.

A 12-es diagramon láthatjuk, hogy az otthon lakói mely fokozatokban vannak, a 13-as diagram pedig csoportonként mutatja fokozatok típusának alakulását.

A csoportok nem homogének, voltak olyan csoportok, ahol mind az öt fokozat megtalálható volt, valamennyi csoportban legalább 3 különböző szintre sorolt gyermek élt együtt. A magasabb szinten lévők segítették az alacsonyabb fokozaton lévők beilleszkedését.

A fokozatosság elvére épülő, egyre nagyobb fokú önállóságot és szabadságot biztosító motiváló rendszer elméletileg jól felépített, és a látogató csoport meglátása szerint a gyakorlatban példaértékűen működött.

2.8.3. Jutalmazás, büntetés

A fokozatváltás rendszere mellett zsetonokkal is jutalmazzák a lányokat. Zsetont leginkább a jó tanulással lehetett szerezni, melyet a zsetonboltban édességre és más apróságokra, például fűzetre válthattak be a lányok. A büntetés leginkább valamilyen kedvezménynek a megvonása volt, például eltiltották egy időre az internethasználatától vagy a kimenőtől, nem mehetett szabadságra, illetve bekövetkezhetett a fokozatban is visszaléptetés. A kezdő fokozatot sokan büntető fokozatnak tekintették, mert nagyobb hibázás után abba kerülnek vissza. Engedély nélküli eltávozás vagy annak kísérlete, illetve olyan magatartás, mely a biztonsági elkülönítést szükségessé tette, általában kezdő fokozatba való sorolást is eredményezett. A csoporton belüli szabad mozgás, az udvarra kijutás nem volt korlátozva, olyan sosem fordult elő, hogy büntetésből valakit bezártak volna a szobájába. Takarítási kötelezettség sem keletkezett büntetésként. Arra azonban volt példa, hogy a lányoknak „büntetőmondatokat” kellett írniuk, egy-egy állítást (pl. nem hazudok, vagy nem húzom a pulóverem a földön), figyelmeztetést 50-szer, 100-szor megismételve.

A látogatócsoport úgy látta, hogy a jutalmazási rendszer jól működött, de javasolja az „értelmetlen” büntetőmondatok elkerülését. Helyettük az NMM felhívja a figyelmet a jóvátétel erősítésére, a mediáció, a resztoratív technikák, a viselkedésterápiás-rendszer alkalmazásának a hasznosságára.

2.9. Bánásmód, lányok egymás között, a felnőttek és a gyermekek viszonyulása

A látogató csoport benyomása alapján az intézményben alapvetően jó légkör uralkodott.

2.9.1. A fiatalok egymás közötti kapcsolata

A növendékek a látogatócsoport tagjaival szívesen beszélgettek, közlékenyek voltak. A legtöbben azt mondták, jó kapcsolatban vannak, „jól kijönnek egymással” a csoporton belül, segítik az újonnan érkezettek beilleszkedését, a magasabb fokozatban lévők gyakran közösen mennek kimenőre.

A kötelező napindító csoportkörben, az „asztalkiülés”-nél van lehetőségük rá, hogy megbeszéljék, ha bajuk van egymással vagy mással. Alkalmanként azonban előfordultak olyan súrlódások, viták, melyeket nem tudtak feloldani. Általában ezek sem fajultak el verekedésig a felnőttek közbeavatkozásának köszönhetően. Volt azonban néhány olyan alkalom, amikor nem tudta a tettelegességet megakadályozni a személyzet⁶⁰, ezek következményei lettek az elkülönítések. Az alkalmanként bekövetkező dühkitörésekről árulkodtak a rongálásnyomok is néhány ajtón.

Egy önmagát biszexuálisnak tartó lány arról számolt be, hogy társai beállítódása miatt csúfolták, ez robbantotta ki a verekedést. Ebben a konkrét esetben az önmagát és társait veszélyeztető állapotba kerülő biszexuális lányt kellett elkülöníteni. A nevelők hangsúlyozták, és ezt az érintett sem cáfolta, hogy szexuális viszonyulásáért nem büntetnek senkit. Ugyanakkor hozzáfűzték, hogy egy gyermekotthonban nem engedélyezhető a konszenzuson alapuló szexuális kapcsolat. Különösen elkerülendőnek találják amiatt, hogy itt olyan fejlődésben lévő, még nem teljesen kialakult identitású kiskorúak is élnek, akik közül többen korábban éppen szexuális kizsákmányolás, családon belüli erőszak áldozatai voltak. Élettörténetük, az elszenvedett traumák, a szeretethiány olyan viszonyok kialakulásához vezethetne, ahol egymást

⁶⁰ Egy ilyen eset a látogatást követő időszakban is volt: <https://24.hu/belfold/2020/01/04/esztergom-gyermekotthon-keseles/>

kihasználják, manipulálják, amit – pedagógiaileg megalapozottan – nem támogathatnak a nevelők.

Az azonban, hogy egymást akár verbálisan, akár fizikailag bántalmazzák a fiatalok, nem megengedhető, ennek megakadályozása nevelői feladat. A CPT sztenderdek egyértelműen rögzítik, hogy a „személyzetnek oda kell figyelnie, ha bullying jeleit látják (beleértve a fizikai és a szexuális támadásokat, a szóbeli bántalmazást, a zsarolást és a többi fiatalkorú holmijának az ellopását), és tudniuk kell, hogyan kell ezekre reagálni, és proaktív módon megakadályozni az ilyen esetek bekövetkezését.”⁶¹

2.9.2. A személyzet viszonyulása a lányokhoz, a munkához

A munkatársak nagy része kifejezte, hogy szeret itt dolgozni. Többen megfogalmazták, hogy úgy érzik, hasznos munkát végeznek, hogy a tudásukkal, hobbijukkal tudnak valami olyat nyújtani, melyet csak tőlük kaphatnak meg a lányok.

A nehézségek kapcsán néhányan azt, a már a 2.2.2-es alfejezetben is említett tényt fogalmazták meg, hogy későn, a nagykorúságukhoz közel kerülnek ide a lányok, így nem marad elég idejük a változások beindításhoz és megszilárdításhoz. Volt, aki kiégésre panaszkodott, egy-egy előre sejtethető, de nem megakadályozható kudarcral végződő helyzettől hetekig nem tudott szabadulni. Mások azt emelték ki, hogy a „súlyos pszichés”⁶² problémával küzdő illetve kettős szükségletű lányokkal való foglalkozás nagyon megterhelő, erre nincsenek kellően felkészülve. A kiszámíthatatlanná váló, dührohamot kapó lányok jelenlétében a tehetetlenség érzése hatalmasodik el rajtuk, miközben önmagukat sem érzik biztonságban. A női munkavállalók biztonságérzetének fokozása is motiválta azt a 2.3. alfejezetben jelzett törekvést, hogy minden csoportban és minden műszakban legyen férfi alkalmazott is. Néhányan úgy vélték, ezeknek a lányoknak nem itt lenne a helyük, pszichiátriai betegeket fogadó szociális otthonba kellene helyezni őket, csak azok intézmények nem „akarnak” kiskorú betegeket befogadni.

Az a hozzáállás, mely a gyermekek továbbhelyezésében látja a megoldást, a problémákkal küzdő lányok elfogadása ellen hat, ami fokozza annak a veszélyét, hogy a kudarcossá váljon a kapcsolat. Ahhoz, hogy a lányokkal való foglalkozás több sikerélményt eredményezhessen, tudatosabbá kell tenni a személyzet bánásmódját.

Az évenként csupán egy-két alkalommal biztosított szupervízió nem tudja elérni a célját, nem tudja csökkenteni a szakmai bizonytalanságot, a kiégés veszélyét, nem oldja fel a munka közben átélt frusztrációt, nem erősíti kellően a szakmai identitást.

Az NMM ismételten felhívja a figyelmet a 2.3. alfejezetben már jelzett hiányosságra, mely szerint több tréning jellegű, gyakorlati képzésre lenne szükség, hogy a munkatársak megtanulják felismerni a feszült, frusztrált állapot korai jeleit, a kontrollvesztés előtti állapotot, begyakorolják, miként lehet megelőzni, mérsékelni a dühkitöréseket. Ezek a gyakorlatorientált továbbképzések szakszerűbb agressziókezeléshez, magabiztosabb esetkezeléshez vezethetnének.

A célzott, gyakorlati továbbképzések hiánya, az egymás közötti bántalmazás megakadályozásának esetenkénti sikertelensége veszélyezteti a minden gyermeknek járó védelemhez és gondoskodáshoz való jognak az érvényesülését.

2.9.3. A lányok viszonyulása a személyzethez, az itt töltött időhöz

A legtöbb lány talált a személyzet tagjai között olyan felnőttet, akihez ragaszkodott, akihez bizalommal fordult. A leggyakrabban a saját csoportjukhoz tartozó nevelővel vagy

⁶¹ CPT 2015-ben megjelent 24. Általános Jelentése 121. pont. <https://rm.coe.int/168079412a>

⁶² Utalás a Gyvt. 53. § 2. bekezdés b) pontjára.

gyermekfelügyelővel ápoltak ilyen kapcsolatokat. Egyikük megfogalmazásában úgy hangzott, „jőfejek a nevelők, szeretem őket”.

Változatos képet mutatott a lányok viszonyulása az intézményhez. Néhány lányt a befogadását követően aggodalommal töltötte el, hogy itt nem lesz akkora szabadsága, mint az előző gondozási helyén volt. A régebb óta itt élő leányok között is volt, aki arra várt, hogy végre kikerüljön, és gyakorlatilag ugyanott folytassa, ahonnan kiemelték. Más úgy érezte, hogy itt elfogadják, támogatják, megértik, ugyanakkor tartott tőle, hogy kikerülés után megint elhatalmasodhatnak rajta az indulatai. Volt, aki azt emelte ki, hogy itt nem lehet dohányozni, és ha újra kint lesz, ismét „cigizni” fog, viszont abban biztos, hogy rendszeres drogfogyasztóvá nem válik.

Többen kifejezték, hogy hálásak a figyelemért, azokért a lehetőségekért, amiket itt kaptak, örülnek, hogy megtanultak főzni, gyakorlatuk lett a házi munkában. Volt, aki azt mesélte, hogy kint züllött volt, nem adott magára, de itt lenyugodott, megváltozott. Néhány érettebb gondolkodású lány értékelte a segítséget, a biztonságot. Meglehetősen önkritikával azt magyarázta egyikük, hogy „*kint már meghaltam volna, szétszúrtam volna magam*”. Majd hozzáfűzte, hogy itt bent megtanulta, hogy van választási lehetősége. Szeretne már kikerülni, és úgy érzi, már ellent tudna mondani a drogoknak, a barátoknak. Néhányuknak határozott életcéljuk lett.

Utánkövetés hiányában csak esetlegesek az arra vonatkozó információk, hogy mennyire tudtak élni a lányok az otthonban kapott eséllyel, mennyire lett tartós az a pozitív változás, melyről többen reményekkel telve beszámoltak.

2.10. Kapcsolattartás a családdal, a gyámmal

2.10.1. Családi kapcsolatok ápolása

A gyermek alapvető joga, hogy a tőle külön élő szülőjével, a szülői felügyeleti jog megszűnése esetén is, kapcsolatot tartson.⁶³

A főépület földszintjén alakították ki azt a részt, ahol a lányok találkozhattak a látogatóikkal. Egyszerre több család is körbe tudja ülni az asztalokat. Látogatófogadás után a női munkatársak a drogok bejutását megelőzendő átvizsgálják a lányok ruházatát.

A távolabbról érkező családok számára igény esetén biztosítják, hogy itt tölthessék az éjszakát, ilyenkor az otthonban élő gyermek is szüleivel, testvéreivel lehet.

Több lány arról is beszámolt, hogy az intézmény munkatársai autóval családlátogatásra vitték el őt, így is elősegítve a családi kapcsolatok mélyülését. Arra is találtak lehetőséget, hogy a büntetés-végrehajtás intézményeiben fogvatartott szülőkkel ne szakadjon meg a kapcsolat. Volt, aki félévente, más háromhavonta látogathatta meg a hozzátartozóját. A Kalocsai Fegyház és Börtön által szervezett anyák napi ünnepségen is részt vehetett néhány lány az otthonból.

A kapcsolattartásban is érvényesül a fokozatosság elve. Azt a gyámhivatal szabályozza, hogy kivel lehet kapcsolatot tartani. Abba azonban már a nevelőnek van beleszólása, hogy az intézményen belüli látogatásokat felváltsák a városi kimenőn, illetve a gyerek családjánál történő találkozások. A szabadságra engedés feltétele, hogy a kimenőkön ne legyen semmi gond. A hazagondozást a családi körben problémamentesen töltött szabadság alapozza meg. Szabadságra nem csak azok mehetnek, akiket a saját családja fogadni tud. Mód van arra is, hogy aki az önállóság kellő szintjét elérte, felkeresse korábbi gondozási helyét, és a lakásotthonban vagy a nevelőszülőnél töltsé az iskolai szünet egy részét. Az otthon személyzete kiemelten kezeli a kapcsolattartás támogatást, erőfeszítéseket tesz a családi kapcsolatok helyreállításáért. Ezt támasztja alá a 2.2.4. alfejezetben bemutatott adat, mely szerint a Speciális Gyermekotthonból a 2019-es évben a látogatás idejéig elbocsátott gyermekek 42%-a családi környezetbe távozhatott.

⁶³ Gyvt. 7. § (4);

A személyes kapcsolattartás mellett telefonon és interneten keresztül is megvalósulhat a kommunikáció a családtagok között. A házi rend szerint a gyermek saját mobiltelefonja csak bizonyos időintervallumokban lehet nála. A fennmaradó időben a mobilok a csoportokhoz tartozó raktárakban névre szóló dobozokban vannak elzárva. A telefonálás rendjével mind a kapcsolattartó személyek, mind az ellátott gyerekek tisztában voltak, csak nagyon kivételes esetben lehetett ettől eltérni. A gyermekek számára internetkapcsolattal rendelkező számítógép az i-pontban, vagyis az internetes szobában volt. Az i-pontban a hirdetőtábla kiírásának megfelelően pénteken, szombaton vagy vasárnap tölthettek el 2-2 órát az egyes csoportok. Azt, hogy milyen oldalakra látogattak, kikkel tartottak ilyen módon kapcsolatot a lányok, a nevelők ellenőrizték. Lehetett például facebook profiljuk is, de csak közvetlen családtagokat jelölhettek vissza ismerősként.

A vizsgálat a családi kapcsolattartás vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

2.10.2. Gyámok látogatásai

A gyámoknak havonta legalább egy alkalommal személyes találkozás keretében kell beszélgetést kezdeményezniük a 6 éven felüli gyámoltjaikkal.⁶⁴ Szerepük a rendőrségi védelem alatt álló lányok esetében kitüntetett, mert számukra a külvilággal való kapcsolat a gyámokra szorítkozott.

A meghallgatott lányok valamennyien jó kapcsolatban voltak a gyámjukkal, egyikük „angyalnak” nevezte őt. Egyetlen olyan lány volt, aki azt mondta nem tudja telefonon elérni a gyámját, csak a gyám tudja őt hívni, de a találkozások az ő esetében is megtörténtek havi rendszerességgel. Más azt mondta, ha a gyámjával akar telefonon beszélni, azt az otthon költségére is megteheti. A legtöbb lány arról számolt be, hogy havonta találkozik a gyámjával. Egyikük szerint van, hogy két hónap is eltelik találkozás nélkül, máskor viszont két hét után nyílik lehetőségük személyesen beszélni egymással. Egy másik lány panaszolta, hogy több, mint 2 hónapja nem találkozott a gyámjával. Nevelői megjegyzések is alátámasztották, hogy időnként akadozott a gyámok látogatása.

Amennyiben a gyámok nem biztosítják havi rendszerességgel a személyes találkozást a nevelésbe vett gyermekekkel, az visszásságot idéz elő a gyermeknek járó védelemhez és gondoskodáshoz való jogának a biztosításában.

2.11. Panaszmechanizmus, gyermekönkormányzat

A rossz bánásmód megelőzésének egyik leghatékonyabb módja a jól működő panaszmechanizmus, éppen ezért a látogatás céljai között szerepelt annak megismerése, hogy a Speciális Gyermekotthonban élő kiskorúaknak milyen lehetőségük van a panaszjuk érvényesítésére.

Az otthonban volt panaszláda kihelyezve, gyerekbarát képekkel, barátságos felhívásokkal biztatták a lányokat a használatára: „Ne félj elmondani, mi meghallgatunk! Tegyéél érte, hogy tehessünk érted!” A lányok örömmel újságolták, hogy a panaszládába helyezett kérésüket teljesítették, az egyik nevelőt ennek köszönhetően helyezték a csoportjukhoz.

A munkatársak szerint gyakoriak az olyan kérések is, amikor önmagukat szeretnék áthelyeztetni, ezeket a kéréseket általában nem támogatják, mert azt vallják, a csoporton belül kell megoldani a keletkező nehézségeket. A nyári csoportösszevonások időszakában azonban az ilyen típusú kérések is meghallgatásra találtak, mint arról az érintett lányok elégedetten meséltek.

⁶⁴ Lásd. Gyvt. 86. § ab) pont.

A lányok panaszaikkal a gyerekjogi képviselőhöz is fordulhattak. Több hirdetőtábla is mutatta a nevét, az elérhetőségeit. A lányok ismerték őt, tudták mi a szerepe, látták már az otthonban. A meghallgatott lányok közül vele senki sem beszélt. Egyikük azonban hozzáfűzte, hogy tudja, hogy egy csoporttársa már felkereste őt. Egy másik lány meg azt mesélte, hogy itt ugyan még nem beszélt vele, „mert nem volt miről”, de az előző gondozási helyén felvette a kapcsolatot az ottani gyerekjogi képviselővel.

Gyermekönkormányzat (a továbbiakban: GYÖK) működik az otthonban. Az otthon Gyermekönkormányzatának Szervezeti és Működési Szabályzata 2016. október 12-én kelt „A gyermekönkormányzat összekötő kapocs az intézményvezető, illetve a gyermekek között.”⁶⁵ Bár a csoportokban is kifüggesztett Házirend felhívja a figyelmet arra, hogy kérés, gond esetén a GYÖK-höz lehet fordulni, és bár minden csoportból egy lány részt vesz az önkormányzat munkájában, sokan nem tudták mi a GYÖK feladata, szerepe, ki az ő képviselőjük. Ez összefüggésben lehetett azonban a látogatás időpontjával, az éppen induló tanévben még a választás előtt voltak. Azokról a programokról azonban tudtak, melyek szervezésében közreműködött a GYÖK is, mint például a Farsangi délután.

A vizsgálat a panaszjog érvényesítésében alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

3. Összefoglalás

A nemzeti megelőző mechanizmus 2019. szeptember 4-5-én az esztergomi EMMI Speciális Gyermekotthoni Központba látogatott. A 64 férőhelyes intézményben a látogatás napján 52 gyermek tartózkodott, az üres helyek feltöltése folyamatban volt. A 13 és 18 év közötti (átlagéletkoruk 16 év 1,5 hónap volt) leányok életkoruk és osztályfokuk alapján vegyesen 8 csoportba voltak elhelyezve. A csoportlétszám egyetlen esetben sem haladta meg az engedélyezett nyolcfős létszámhatárt, de volt két olyan csoport, ahol a kettős szükségletű, egyszerre pszichés nehézségekkel és más fogyatékossgal élő gyermekek száma jelentősen több volt a 15/1998. (IV. 30.) NM rendeletben meghatározott két főnél. Ezen esetekben a viszonylagosan magas csoportlétszám veszélyezteti a tanulásban akadályozott, a pszichoszociális vagy más fogyatékossgal élő lányok számára előírt többletgondoskodás biztosítását. Valamennyi gyermek fejlesztését, nevelését veszélyeztette, hogy a gyermekfelügyelők és a gyermekvédelmi asszisztensek több mint felének hiányzott a szükséges szakképesítése, továbbá kevesebb pszichológus, fejlesztőpedagógus és ápoló állt alkalmazásban, mint amennyit az NM rendelet létszámnormája előír. A pszichológusok hiánya következtében az NMM nem látta megoldottnak a speciális szükségletnek megfelelő terápiás támogatás biztosítását. A Speciális Gyermekotthon ellátottjainak harmada (18 fő) ellen indult eljárás bűnelkövetés miatt, 4 lány pedig bűncselekmények sértettje volt, köztük kettő egy személyben volt sértettként és elkövetőként is azonosítva. A lányok hatoda drogproblémával küzdött bekerülése előtt. Ezek a számok is mutatják, hogy a továbblépéshez, a helyzetük feldolgozásához kiemelten szükséges lenne terápiás segítségnyújtás is. A lányok negyede pszichiátriai indikációjú gyógyszerrel szedett. Ugyanakkor a megbízási szerződéssel foglalkoztatott pszichiáter szakorvos végzettsége nem igazodott az otthonban ellátottak életkorához, nem rendelkezett az intézményben állandó rendelési idővel.

Az NMM megtekintette a biztonsági elkülönítőt, melynek kialakítása megfelelő volt, de a szellőzést biztosító ventilátor bántó zúgását, és a helyiséget megvilágító éles fényt néhány gyermek kifogásolta. A látogatáson résztvevő eseti gyermekpszichiáter szakértő véleménye szerint az aktuálisan agresszív, ellenséges magatartást tanúsító lányok alkalmankénti izolációja indokolt, és humánusabb más korlátozó eszközök használatánál. A látogatócsoport megállapította, hogy a biztonsági elkülönítő használatának dokumentációja nem tekinthető

⁶⁵ GYÖK SZMSZ 2. oldal.

megfelelőnek, amennyiben visszadátumozva kerülnek aláírásra egyes nyilatkozatok. Az NMM megfontolásra érdemesnek tartja az elkülönítés közben készülő felvételek rögzítését és bizonyos ideig történő tárolását, mert ez hozzájárulhatna az esetleges megalázó, embertelen bánásmód megelőzéséhez.

Megfelelő tárgyi feltételek mellett, tiszta, rendezett körülmények között éltek a lányok. A gyermekek ellátását a látogatócsoport jónak ítélte meg, azt azonban kifogásolta, hogy az ételek a megengedett értéknél magasabb kalória- és sótartalmúak voltak, és bizonyos élelmiszerekből az előírtnál kevesebbet tartalmaztak.

A Speciális Gyermekotthonban élő lányoknak lehetőségük volt változatos sport, kulturális és egyéb szabadidős programokon részt venni, a hétköznapi élet vezetéséhez szükséges gyakorlati ismereteket szerezhettek. A lányok foglalkoztatásának mikéntje, önállóságuk mértéke összefüggésben volt a fokozatosság elvére épülő, egyre nagyobb fokú szabadságot biztosító motiváló rendszerrel. A belépőtől az önállóig (ötös szint) terjedő fokozatok átjárhatóak voltak. A lányok beszámolóiban látszott, hogy tisztában voltak vele, hogy viselkedésük, teljesítményük hogyan befolyásolta az elérhető fokozat szintjét. A szabályokhoz alkalmazkodók magasabb szintre kerülhettek, míg az azokat megszegők, a vétségtől függően alacsonyabb fokozatba csúszhattak vissza.

A panaszjog érvényesülését, a kapcsolattartás megvalósítását a látogatócsoport megfelelőnek találta. Ez utóbbit mutatta az is, hogy a 2019-es évben a látogatás idejéig elbocsátott gyermekek 42%-a családi környezetbe távozhatott.

Az esztergomi Speciális Gyermekotthonban élő lányok jelentős része a változás lehetőségeként ítélte meg az otthonban eltöltött időt, többen is értékelték, hogy gyakorlatot szerezhettek a házi munkákban, hálásak voltak a nevelőiktől kapott figyelemért, támogatásért.

4. Ajánlások, kezdeményezések, javaslatok

I. A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem **az emberi erőforrások miniszterét**

1. fontolja meg a kettős szükségletű gyermekek elhelyezésére vonatkozó szabályozás, az NM rendelet 126.§ 5a) pontjának felülvizsgálatát.

II. A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem **a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját mint a Speciális Gyermekotthon fenntartóját**, hogy biztosítsa

2. a penészedés megszüntetését, a néhány helyen hiányzó tisztasági festés pótlását;
3. tekintse át a kettős szükségletű gyermekek elhelyezésének lehetőségeit, szükség esetén hozzon létre további férőhelyeket;
4. csökkentse a speciális gyermekotthonokba való bekerülés várakozási idejét.

III. A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján kezdeményezem, hogy a **Speciális Gyermekotthon vezetője**

5. fontolja meg, hogy Egyéni gondozási-nevelési tervek elkészítésébe vonják be a gyámokat, és az elérhető szülőket, az együttműködést aláírásukkal igazolják;
6. gondoskodjon az NM rendelet I. számú mellékletében meghatározott szakmai létszámminimum betartásáról valamennyi csoport és valamennyi munkakör vonatkozásában;
7. gondoskodjon róla, hogy alkalmazásban álló munkatársak megfeleljenek az NM rendelet II. számú mellékletében meghatározott szakmai képesítési előírásoknak;

8. növelje a pszichológusok szerepét a gyermekek szocializációjában, biztosítsa, hogy a speciális szükségletű lányok állapotukhoz igazodó, személyiségük korrekciójához szükséges terápia támogatást kaphassanak;
9. biztosítsa, hogy az ellátott lányok életkorához igazodjon az őket rendszeresen gondozó pszichiáter végzettsége;
10. biztosítsa, hogy a gyógyszerező dobozok használata közben kizárható legyen a személyre szabott gyógyszer felcserélése;
11. gondoskodjon arról, hogy ne legyen jelentősen magasabb a kettős szükségletű gyermekek száma a csoportokban, mint amit az NM rendelet 126.§ 5a) bekezdése előír;
12. biztosítsa a speciális gyermekotthonban ellátottak számára az egészséges táplálkozás szabályainak megfelelő étrendet;
13. fontolja meg a biztonsági elkülönítés során készülő felvételek rögzítését és – az adatvédelmi szempontoknak megfelelő módon – bizonyos ideig történő tárolását;
14. dolgozzon ki olyan eljárásrendet a biztonsági elkülönítő alkalmazásáról, melyben a dokumentáció visszadátumozására nem kerülhet sor, a tájékoztatás – beleértve az orvos tájékoztatását is – valós időben történik meg;
15. fontolja meg a biztonsági elkülönítőben használatos eszközök cseréjét, átalakítását úgy, hogy csökkentse a fényforrás fényerejét, és a ventilátor zúgását;
16. biztosítson olyan gyakorlati, tréning jellegű továbbképzéseket, melyeken a munkatársak megtanulják felismerni a feszült, frusztrált állapot korai jeleit, a kontrollvesztés előtti állapotot, begyakorolják, miként lehet megelőzni, mérsékelni a dühkitöréseket.

Budapest, 2020. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Az OPCAT NMM AJB-18/2020. számú jelentésének képmelléklete

1. kép Szülői fogadó, a kapcsolattartás helye 2. kép Tapintható térkép 3. kép Betegszoba, elkülönítő

4. kép Színes képekkel díszített folyosó

5. kép Panaszláda

6. kép Háló személyes tárgyakkal

7. kép Hangulatos csoportszoba

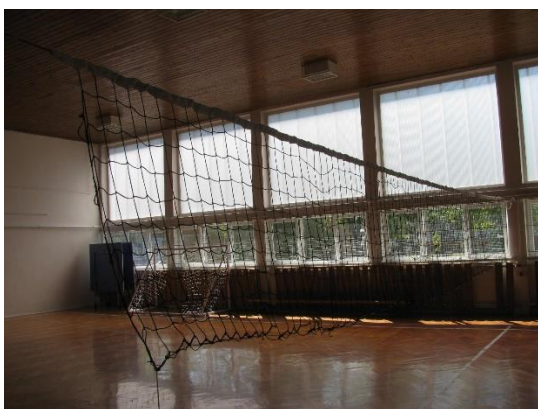
8-10. kép Vizes blokk mosógéppel, a zuhanyozó, a radiátor már festésre szorul.

11-13. kép Festésre, javításra váró falak és ajtó

14-16. kép Mozgásra, kikapcsolódásra, töltődésre alkalmas udvar a medencével

17. kép Tornaterem

18. kép Kertészet növényei a folyosón

19. kép Vakító fény a biztonsági elkülönítőben

20-21. kép A gyerekek által is vonzónak tartott, jól felszerelt Varázskuckó